

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 41.

Lördagen den 17 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid af herr vice talmannen.

§ 1.

Herr vice talmannen anmälde till fortsatt behandling statsutskottets utlåande n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatsens femte hufudtitel, omfattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

Punkten 11:o), angående nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1910 ett anslag af 4,456,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1910 ett anslag af 3,656,000 kronor.

Vid denna punkt voro reservationer afgifna af:

herrar *Billing, A. T. Odelberg, grefve P. O. L. Klingspor, friherre Falkenberg, friherre Gripenstedt, Paulson, I. Wijk, Sörensson, grefve Taube, friherre Beck-Friis och Wrangel*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1910 ett anslag af 4,456,000 kronor;

Andra Kammarens Prot. 1909. N:o 41.

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

herrar Olsson i Fläsbro och Starbäck, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1910 ett anslag af 3,013,000 kronor; samt

herr Rydén.

Efter föredragning af utskottets hemställan lämnades på begäran ordet till:

Herr Wijk, som anförde: Herr talman, mina herrar! Då Riksdagen nu går att votera om en viss post under punkt 11 af nu föreliggande utskottsbetänkande, så måste det stora flertalet ledamöter, nämligen alla de, som icke äro medlemmar i statsutskottet, befinna sig i en mycket svår situation. Den punkt, jag syftar på, är den, som lyder sålunda: »för anskaffning af fartygsmateriel i öfrigt: kronor 2,300,000». På denna post har Kungl. Maj:t föreslagit ett visst belopp, som statsutskottets majoritet nedprutat med 800,000 kronor. Riksdagen har sålunda att träffa sitt val, om den skall bifalla Kungl. Maj:ts förslag eller om den skall gå med på den föreslagna nedsättningen af 800,000 kronor. Det, som gör denna fråga särskildt svår, är, att Riksdagen icke har reda på, hvad det af Kungl. Maj:t här åskade anslaget i själfva verket innebär. Lika litet har Riksdagen reda på, hvad den af statsutskottets majoritet föreslagna nedprutningen af 800,000 kronor betyder. Riksdagen har att, efter noggrann och omsorgsfull pröfning, bestämma sig för ettdera af två eller flera alternativ, om hvilkas innehåll Riksdagen icke har den ringaste aning. Det är i själfva verket en ren parodi på en pröfning af en fråga.

Då jag riktar dessa anmärkningar mot det hemliga anslaget på denna hufvudtitel, må ingen komma och som en invändning förebära den af oss alla voterade hemliga anslagsposten på tredje hufvudtiteln. Där är det först och främst fråga om ett belopp af mycket ringa omfattning, som icke spelar någon roll i statsbudgeten; och vidare är där fråga om ett anslag, som vi dock så till vida känna till, att vi veta, att under denna hufvudtitel behöfves en viss summa för de hemliga utgifter, hvilka måste förekomma under utrikesdepartementets budget.

Här åter är det fråga om något helt annat. Här gäller det till en början ett anslag på icke mindre än 2,300,000 kronor, det vill säga ett anslag, som spelar en mycket stor roll i budgeten, men detta stora anslag äro vi i tillfälle att kunna pröfva och bedöma mycket mindre än det lilla anslaget på tredje hufvudtiteln. Vi veta icke, om af detta anslag någon del utgår till fartygsbyggnader, som kunna utgöra en del af en ny flottbyggnadsplan eller något dylikt, öfver hvilket Riksdagen ovillkorligen

vill ha sin bestämmanderätt. Vi veta icke heller, om icke ett bifall till det föreslagna anslaget i själfva verket i sina konsekvenser kommer att leda till en hel rad af fortsatta hemliga anslagskraf; och med den erfarenhet vi ha af utgifterna under fjärde och femte hufvudtitlarna, ligger det mycket nära till hands att misstänka, att så skulle blifva förhållandet. Vi veta helt enkelt ingenting om det, vi här skola votera. Vi ha här endast att följa antingen regeringens och Förstakammarmajoritetens auktoritet, eller Andrakammarhalfvans inom utskottet auktoritet, eller en enskild reservants auktoritet. Vi måste blindt tro på en auktoritet eller rösta på känn eller rösta efter några slags partilinj, i hvarje fall rösta efter grunder, som äro fullständigt otillförlitliga och odugliga.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Nu invänder man kanske: statsutskottet har fått taga del af de hemliga papperen, statsutskottet har kunnat underkasta detta anslagskraf sin granskning, och Riksdagen får vara nöjd med detta. Då vill jag först påpeka, att detta borttar icke den svårighet, som Riksdagen i alla fall har, att välja mellan två olika alternativ, af hvilka den icke känner till innehållet i någotdera. Med bortseende från detta vill jag anmärka, att statsutskottet är icke någon delegation af Riksdagen med uppdrag att å Riksdagens vägnar öfvertaga dess pröfningsrätt och i viss mån äfven dess beslutanderätt i anslagsfrågor. Statsutskottets uppgift i ett fall sådant som detta är att pröfva den inkomna frågan och att förelägga Riksdagen resultatet af sin pröfning. Sedan är det Riksdagen, som på grundvalen af en ingående undersökning, dels af anslagskrafvet, dels af statsutskottets utlåtande, har att träffa sitt val. Någon sådan pröfning kan, såsom jag förut påpekat, i detta fall icke förekomma.

Icke heller är statsutskottet någon militär auktoritet, hvars utslag Riksdagen kan vara nöjd med att utan vidare pröfning ovillkorligen följa. Då anslagsfrågor, icke minst på fjärde och femte hufvudtitlarna, komma in till statsutskottet, behöfva de alltför väl den offentliga, öppna och fria diskussionen i landet, pressens kritik och i sista hand Riksdagens granskning. Allt detta är helt och hållet uteslutet i det föreliggande fallet.

Ännu mera tveksam gentemot statsutskottets auktoritet i ett fall sådant som det föreliggande blir man ovillkorligen, om man söker tänka sig in i frågan, på hvad sätt statsutskottet i ett fall som detta har tillfälle att införskaffa upplysningar, som kunna vara för statsutskottets pröfning vägledande och nyttiga. Statsutskottet kan då antingen välja den officiella vägen genom paragraf 46 och får då antagligen upplysningar, som mycket litet afvika från de upplysningar, som förefinnas i den hemliga skrifvelsen, som ligger till grund för regeringens anslagsäskande. Utskottet får sålunda knappast på denna väg några upplysningar, som kunna hjälpa det till en opartisk och själfständig un-

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

dersökning af frågan; åtminstone är det mycket sannolikt, att så blir förhållandet. Och om statsutskottet väljer att gå förbi paragraf 46, då stöter det förmodligen på patrull. Den godtyckliga och i sin praktiska tillämpning antagligen omöjliga distinktion, som den 17 mars framställdes af hans excellens herr statsministern mellan å ena sidan tillåtliga upplysningar af rent objektiv saklig karaktär och å andra sidan icke tillåtliga upplysningar, där den upplysandes uppgifter i mer eller mindre mån äro färgade af hans omdöme om den fråga, hvarom han lämnar upplysningar, denna distinktion var tydligen ännu icke uppfunnen inom regeringen den 19 februari, då krigsministern utfärdade sin order. I denna berömda order förekommer nämligen icke ett ord om detta. Den innehåller ett rent förbud för de underlydande att lämna Riksdagens utskott några som helst upplysningar annat än via regeringen, och det är väl icke för mycket att antaga, att regeringen är så pass konsekvent, att hvad den har förbjudit officerare och underbefäl inom armén, det har den väl också förbjudit officerare och underbefäl inom flottan. De upplysningar, som statsutskottet skall kunna nå på den vägen i en fråga sådan som den föreliggande, äro sålunda i och för sig minimala och blifva det naturligtvis ännu mer, då den militära disciplinen och lydnaden kunna återopa sig på en verklig eller förment uppfattning, att det kan vara farligt att lämna upplysningar i en fråga, som af regeringen anses vara sekret.

Men, invänder man: om alla dessa olägenheter icke kunna förnekas, så äro de dock nödvändiga för att bevara den militära sekretessen; det är nödvändigt, att vi hindra andra makter att få kännedom om på hvad sätt detta byggnadsanslag disponeras.

Jag vill då fråga eder, mina herrar: tron I verkligen, att en främmande makt, som har intresse af att lära känna, huru vi använda våra anslag till flottan, och som i statsverkspropositionen finner ett äskande å 2,300,000 kronor till hemliga byggnadsanslag, tron I verkligen, att denna makt icke tager reda på hvart dessa anslag gå? Att tro det, vore väl att tänka något lågt om vederbörandes kompetens och förmåga i den vägen. Jag tror därför, att det är utan något verkligt gagn för sekretessen, som Riksdagen på detta sätt ser sin anslagspröfvande befogenhet på ett viktigt område i betänkligaste grad kringskuren. Och detta kringskärande af Riksdagens anslagspröfvande och man kan i viss mån säga dess anslagsbeviljande befogenhet har nog mer vidtgående och farliga konsekvenser, än hvad som i första ögonblicket faller i ögonen.

Då jag naturligtvis icke har någon aning om, hvad detta anslag å 2,300,000 kronor innebär, anser jag mig, herr talman, förhindrad att göra något yrkande i någon riktning. Jag har endast med hvad jag sagt velat ge uttryck dels åt min misstro, att den sekretess, som här åsyftas, verkligen leder till någonting,

dels åt mina stora betänkligheter mot att Riksdagens anslagspröfvande makt på detta sätt blir kringskuren; och jag tror, att det vore både nödigt och nyttigt, om åtminstone Andra Kammaren i god tid tydligt gäfvade till känna, att något onödigt hemlighetsmakeri på fjärde och femte hufvudtitlarna vill Andra Kammaren ej veta af.

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

I detta yttrande herrar *Kvarnzelius, Jansson* i Edsbäcken, *Bogren, Janson* i Bråten, *Wilson, Lindgren* i Skog, *Karlsson* i Fjäl, *Mogren, Schotte, Röing, Cervin, Hagberg*, friherre *Palmstierna, Johansson* i Stockholm, *Wavrinsky, Kjellberg, Pettersson* i Södertälje, *Johansson* i Jönköping, *Rune, Söderbergh* i Karlshamn, *Broomé* i Bårslöf, *Gustafsson* i Vi, *Thylander, Tynell, Waldén, Berg* i Munkfors, *Kronlund, Thavenius, Åkerman, Carlsson* i Herrlunga, *Karlsson* i Göteborg, *Berglund, Jonsson* i Gumboda, *Kobb, Larsson* i Göteborg och *Linders*.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd: Herr vice talman, mina herrar! Med anledning af hvad den siste ärade talaren yttrade om hemlighetsfullhet i fråga om detta anslag, vill jag meddela, att då Riksdagen såväl 1907 som 1908 utan anmärkning beviljat anslag till fartygsmateriel i öfrigt, hvilka anslag äskats på samma sätt som det nu ifrågasvarande, antog jag, att icke något hinder skulle föreligga för att äfven i år fortgå på samma sätt, då det gifvetvis vore för försvaret af reell betydelse, att afsikten med dessa anslag icke offentliggjordes. Det är icke för att på något sätt undanhålla Riksdagen något angående detta anslags användande, som man går till väga på detta sätt, därom kunna herrarne vara öfvertygade, utan det är af helt andra skäl, hvilka jag här icke torde behöfva närmare vidröra.

Herr Broström: Herr talman, mina herrar! Min granne på göteborgsbänken har i sitt anförande berört frågan om de hemliga anslagen på femte hufvudtiteln hufvudsakligen från deras konstitutionella sida; jag vill nu söka att med några ord belysa denna fråga ur rent praktisk-teknisk synpunkt. Det är endast under de två senaste åren, som Riksdagen haft anslagsäskanden af liknande art med detta sig förelagda till afgörande. I statsverkspropositionen vid 1907 års riksdag gick man rätt på sak och begärde en million kronor för undervattensbåtsförsvaret, och vid 1908 års riksdag begärde man 1,800,000 kronor under denna post, under det att marinförvaltningen för sin del velat sätta beloppet till 2,300,000 kronor.

Man kan nu fråga sig, hvad anledningen är till, att man på detta sätt försöker hemlighålla ändamålet med detta anslag till fartygsbyggnadsmateriel. Är det verkligen möjligt, att något

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

dylikt kan bidraga till att, så att säga, stärka vårt försvar i vare sig den ena eller andra riktningen? Tror man, att, därest här meningen är att dölja något för utländska makter, icke enhvar utländsk makts representant, dess marinattaché eller hvem det nu vara månde, som ser denna anslagssumma, genast förstår, hvad det här gäller? Men hvad är det då egentligen för glädje med att på detta sätt förtaga Riksdagen dess granskningsrätt öfver detta anslag? Vi bygga exempelvis nu en undervattensbåt i Italien, och kostnaden därför har naturligtvis bestridits med de hemliga medel, som Riksdagen beviljat under femte hufvudtiteln. Men en vacker dag få vi i en utländsk facktidsskrift se en lång artikel om denna undervattensbåt med planer öfver dess konstruktion och långa beskrifningar öfver hur den är byggd o. s. v. Vi veta litet hvar, att det för närvarande bygges två undervattensbåtar här i Sverige; det har naturligtvis hvar enda militär, som intresserar sig för vårt sjöförsvar, utan ringaste svårighet kunnat taga reda på. Man har omgärdat detta byggnadsarbete med en viss sekretess, som är ganska konstifik; det har byggts höga staket om dessa fartygsbyggnader. Men en vacker dag kunna de icke längre hållas kvar på land, utan då måste de gå i vattnet, och då kunna de väl icke genast dyka under vattnet, för att ingen skall kunna se dem, utan de ligga där nere vid Motala verkstad en sommar eller så, och där fara ju tusentals resande förbi och kunna öfvertyga sig om, att där ligga två undervattensbåtar. Men icke är därmed någon som helst olycka skedd.

Man har tillvitat våra militära myndigheter, att de i jämförelse med utlandets varit alltför släpphändta i fråga om t. ex. att låta obehöriga få inblick i våra fästningars inre, och jag håller naturligtvis före, att det är absolut riktigt, att de tekniska detaljerna af våra undervattensbåtar omgärdas med en viss hemlighetsfullhet och att icke hvem som helst bör få taga del af desamma. Detta är naturligtvis korrekt. Och det är klart, att, om någon af våra skickliga ingenjörer kan åt marinförvaltningen göra någon uppfinning, som på ett eller annat sätt ökar en undervattensbåts goda egenskaper, denna uppfinning bör på allt sätt skyddas gentemot obehörigas blickar. Det går ett rykte man och man emellan, att vår första undervattensbåt, Hajen, hade vissa utmärkta egenskaper, men hvari dessa bestå, är en hemlighet, som man ju icke kan afslöja, men huru många undervattensbåtar det är, som Riksdagen beviljar medel till, om det är en, två, tre eller ännu flera, det kan man icke förtaga Riksdagen rättighet att granska. Riksdagen bör ha rättighet att klart säga ifrån, att så och så mycket skall beviljas till så och så många undervattensbåtar och så och så mycket till andra fartyg.

Vi ha här ett anslag på 800,000 kronor, som på kompro-

missens väg skjutits ut från de hemliga anslagen. Om man nu skall våga tala om, hvad de flesta veta, fastän man ju icke skulle få säga, hvad det gäller, så afses ju här att skaffa vår flotta, som i så ytterligt stor grad måste basera ett framtida försvar på minvapnet, en fartygstyp, som har den allra största betydelse för oss. Men naturligtvis, därför att man icke får tala om saken, försvinner äfven hvarje granskningsrätt. Jag får nu säga, att vi med mycket bättre skäl skulle kunna spara på andra områden än just på det nu ifrågakvarande. Men man är dock inom Riksdagen emot detta begärda anslag och det med all rätt just därför, att man icke kan i detalj pröfva eller granska detsamma. Jag tror, att ju förr vi komma ifrån detta hemlighetsmakeri i fråga om anslagen till nyanskaffning af fartygsmateriel här under femte hufvudtiteln, desto fördelaktigare är det.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Här är för öfrigt ytterligare en post under denna hufvudtitel, hvilken dess bättre icke är hemlig och hvilken man därför kan tala litet mera fritt om, så att säga. Det anslag, jag nu syftar på, rör påbörjandet af en jagare. Beträffande den punkten föreligger här en reservation, ty såvidt man kan förstå, är det just den summa, som beräknats för påbörjandet af en jagare, som blifvit afdragen från själfva totalsumman uti den reservation, som afgifvits af herrar Olsson och Starbäck. Utskottet har tillstyrkt ett anslag å 3,656,000 kronor till nybyggnader, men reservanterna ha icke velat vara med om att tillstyrka mer än 3,013,000 kronor. Skillnaden, 643,000 kronor, är just den summa, som är äskad för påbörjande af en jagare. I propositionen har det uttalats, att vi på den grund, att vi för närvarande ha en stor kommitté, som fått i uppdrag att utarbета och framlägga vissa nya förslag rörande vår armé och vår flotta, böra låta anstå med anslag till fartygstyper, om hvilka vi icke med visshet äro öfvertygade, att de äfven för framtiden komma att användas till vårt försvar.

Jagaretypen är en fartygstyp, som här i vårt land, tror jag, omfattas med ganska stort intresse. Förhållandet är, att jagarne med sin höga fart, sina små dimensioner, sin större rörlighet i inre leder och dylikt ursprungligen hade till uppgift att följa våra torpedbåtar. Jagaretypen har emellertid numera undergått en förändring i de stora staternas flottor, så att den blifvit en sjögående torpedbåt. Det är bekant, hurusom Ryssland redan nu har mellan 70 och 80 stycken jagare, och vi komma inom den närmaste tiden att sätta upp 6 stycken, som bli färdiga, om jag ej missminner mig, redan i år. Det är klart, att gentemot en så öfverlägsen mängd jagare, som våra stora sjömakter kunna uppställa, ändamålet med våra jagare kommer att i högst betydlig grad kringskäras. Fråga blir då, huruvida vi icke, när den stora försvarskommitténs förslag kommit fram, böra taga

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

under allvarligt öfvervägande, om vi icke böra slå in på en annan fartygstyp till skydd för våra torpedbåtar. Då det numera torde få anses uteslutet, att vi för närvarande kunna få något anslag till stora pansarbåtar, blir frågan, huruvida det kan vara lämpligt för oss att bygga så dyra fartyg som jagare, hvilka numera icke kunna fylla de anspråk, man förut ställt på desamma. Under senare tiden har ju under pågående flottkapprustning mellan England och Tyskland under de stora debatterna i engelska underhuset med ganska stor skärpa påvisats, att värdet af de stora staternas flottor hufvudsakligen kommer att mätas efter antalet af de allra största stridsfartygstyperna. Det har yttrats af den engelske sjöministern, att det kommer en tid, då nästan automatiskt de stora staternas flottor komma att värdesättas efter antalet af de så kallade Dreadnoughts-slag skeppen. Under sådana förhållanden är det för de små nationerna uteslutet att tänka på att bygga pansarfartyg af den mellantyp, som vi ha, eller den något förstörade fartygstyp man diskussionsvis talat om, att våra marinmyndigheter skulle underställa Riksdagens pröfning och afgörande. Det är klart, att mot så öfverväldigande fartygstyper, som stormakterna komma fram med, ett dylikt mellanfartyg icke har något värde, och det är då för de små nationerna af stor betydelse att vid beviljandet af anslag till fartygsmateriel enbart hålla sig till sådana fartygstyper, de kunna hafva den största nyttan af. Jag har velat göra dessa erinringar med hänsyn till såväl det s. k. hemliga anslaget som äfven till frågan om påbörjande af jagare. Jag ber att beträffande denna punkt få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herrar *Lindhagen* och *Lindley* instämde häruti.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman mina herrar! Den siste talarens anmärkning rörde sig hufvudsakligen om, att en del af det anslag, som här är i fråga, nämligen 2,300,000 kronor, var ett så kalladt hemligt anslag. Häruti har statsutskottet ingen del. Utskottet har naturligtvis måst behandla frågan sådan den förelagts Riksdagen och har icke kunnat göra någon ändring däruti. Mot den siste talarens erinran, att statsutskottet naturligtvis måst gå den officiella vägen genom Kungl. Maj:t, då det antagligen icke fått andra underrättelser, än som kommit från Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen, ber jag få säga, att detta icke varit fallet. Statsutskottet har gått samma väg som alltid genom myndigheterna inom marinen, och från dem har det fått alla upplysningar, som varit behöfliga. Vi ha haft uppe i utskottet ett par personer från marinförvaltningen, hvilka verkställt de utredningar vi begärt på afdelningen, och

vi hafva sålunda icke behöft göra någon ändring i den praxis, som förut varit rådande.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts)*

Beträffande nybyggnadsanslag är ifrågasatt, huruvida vi skola gå med på den reservation, som af ett par ledamöter från Andra Kammaren inom utskottet bifogats utskottets betänkande, eller bibehålla utskottets förslag. Jag tror, att kammaren gör klokast i att bifalla det förslag, utskottet kommit till. Det är lämpligt — vi röra oss ju med realiteter — att vidhålla en summa till nybyggnader, som är någorlunda jämn. Riksdagen har under åtskilliga föregående år beviljat omkring 5,000,000 kronor till nybyggnad. I år har Kungl. Maj:t betydligt nedsatt detta belopp och utskottet har ytterligare nedsatt detsamma med 800,000 kronor. Dessa 800,000 äro, såsom den siste talaren påpekade, afsedda att användas till påbörjande af en fartygstyp, som är för oss alldeles ny. Utskottet har ansett, att detta kunde anstå och att, när vi hafva en kommitté, som sitter för att göra upp ett fullständigt förslag, äfven denna fråga borde tagas under behandling af kommittén, innan Riksdagen beviljar medel till nya fartygstyper. Jag vill i förbigående säga, att det icke är fråga om många fartyg, det är endast fråga om ett fartyg, och jag tror därför, att det vore klokast, om Riksdagen nu beviljade det anslag, som utskottet föreslagit. Vi ha under många år icke beviljat något anslag till byggande af större fartyg, s. k. pansarbåtar, men den dag lär icke vara aflägsen, då man nödgas komma fram med ett sådant förslag inom svenska Riksdagen. Om vi också icke vilja göra vår flotta mycket starkare, så måste vi dock söka vidmakthålla densamma, och huru man än resonerar, måste man dock erkänna, att för Sverige med dess hafsomflutna läge flottan spelar en ganska viktig roll. Om vi icke skola försvaga oss, och om vi skola kunna tänka på att bibehålla vår självständighet, få vi därför icke låta vår flotta försvagas alltför mycket. Jag tror därför, att det är lämpligt, att vi nu, under den tid vi icke sysselsätta oss med byggandet af större fartyg, som kräfva högre anslag än här ifrågasatts, försöka göra undan med byggandet af dessa s. k. smärre fartyg. Då fråga blir om byggande af pansarbåtar, lär man icke kunna tänka på att bygga dessa små, och det mindre försvaret skulle sålunda blifva försvagadt, ifall man nu lämnar dessa mindre båtar alldeles åsido.

Det har sagts, att vi skulle kunna sluta med att bygga jagare. Jagarnes uppgift är att hålla torpedbåtarna borta, men de hafva också äfven en annan uppgift, nämligen att underhålla förbindelse med fastlandet och flottan i öfrigt och söka inhämta upplysningar om, hvar er fientlig flotta uppehåller sig och hurudan den är. Denna senare uppgift är, enligt min åsikt, den hufvudsakligaste för jagarne, och för att kunna fylla denna uppgift fordras det, att de gå icke en och en, utan parvis. Vi få

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

nästa år 7 jagare och det är därför ifrågasatt att bygga en åttonde jagare, så att de skulle blifva fyra par. Man kan tänka sig, att en jagare, när den kommer ut för att försöka skaffa sig upplysningar, kan blifva skadad och komma i det läget, att den icke kan lämna de upplysningar den borde, och det är därför nödvändigt, att de uppträda två och två. Det är därför, som statsutskottet föreslagit Riksdagen att bevilja anslag till påbörjande af en åttonde jagare, och jag tror det vore lyckligt, om Riksdagen bifölle detta utskottets förslag.

Hvad det hemliga anslaget beträffar, har det sagts, att en del af detsamma skulle gå till undervattensbåtar, och detta är en gren af vårt försvar, som vi, enligt min åsikt, böra vidmakthålla och ytterligare förstärka. Jag är icke fackman och kan därför icke yttra mig här om, men jag är ändå viss på, att om undervattensbåtarna icke hafva något stort reellt värde, så hafva de dock ett stort moraliskt värde. Om en fientlig flotta vet, att vi hafva ett antal undervattensbåtar, betänker den sig nog mer än en gång, innan den vågar gå in inom våra skärgårdar. Jag tror därför, att undervattensbåtarna hafva stor betydelse för vårt försvar, och jag skulle icke vilja, att deras antal komme att minskas. En annan sak är, att ifall man verkligen vill försöka att inskränka utgifterna, så bör man, enligt min mening, antaga utskottets förslag. Första Kammaren har i dag bifallit Kungl. Maj:ts förslag, men af dess ledamöter var det många, som ville gå med på utskottets förslag, och man kan vara viss om, att dessa, därest reservanternas från Andra Kammaren förslag skulle blifva antaget af Andra Kammaren, vid en blifvande gemensam votering komma att rösta för Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror därför, att vi äfven ur ren sparsamhetssynpunkt sedt göra klokast i att antaga utskottets förslag, ty därigenom kunna vi vara vissa om, att detta förslag kommer att segra i en gemensam votering, så att vi icke behöfva bevilja det af Kungl. Maj:t begärda högre anslaget. Under sådana förhållanden kan jag icke se annat, än att det resultat, hvartill utskottet kommit, är lyckligt, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Thorsson: Herr talman! Ehuru min utgångspunkt är en annan än den föregående talarens, har jag dock af omständigheternas makt blifvit placerad på samma plats som han med hänsyn till utskottets betänkandet, och jag kan icke neka till, att jag tycker det är en smula märkligt, att jag i denna fråga skulle stå till höger om en del vänstermän. När det emellertid har blifvit på detta sätt, skall jag söka att angifva några synpunkter, hvarför jag och kanske flera med mig stå på samma ståndpunkt, som utskottet kommit till.

Innan jag går in på denna fråga, tillåter jag mig att äfven för min del säga några ord med anledning af det hemliga i

dessas anslag. Jag kan icke neka till, att detta gjort på mig ett synnerligen märkvärdigt intryck. När man sökte motivera det anslag på 800,000 kronor för den fartygstyp, som det här är fråga om, så angafs i skrifvelsen, att det och det landet har så och så många fartyg af denna typ. Jag frågade mig då: hvarför skola vi sitta här och besluta om hemliga anslag, när man med uppgifter från andra länder motiverar behovet af denna fartygstyp? Ty det är ju icke med detta fartyg som med undervattensbåtar, att det går ned under vattenytan, utan det håller sig ofvan vattnet, åtminstone innan det går till botten. Jag kan icke förstå det berättigade i ett sådant hemlighetsmakeri. Det säges, att 1907 beviljade Riksdagen 1,000,000 kronor till denna del af sjöförsvaret, 1908 1,800,000 kronor, och därför att vi beviljat dessa anslag, skulle vi ytterligare öka dem på ett sådant sätt, att vi skulle bevilja 2,300,000 kronor i år. Vi veta hvad det var för fartygstyper, för hvilka den första millionen och den andra millionen beviljades. Men nu lägger man till en alldeles ny typ. För att kammarens ledamöter skola erhålla full öfverskådlighet i frågan, så vill jag säga, att dessa 800,000 kronor äro endast en tredjedel af hvad som egentligen afses. Det är icke 800,000 kronor, vi skola votera om i afton, utan det är rätteligen 2,350,000 kronor eller 2,400,000 kronor, som ligga inneslutna i ett bifall till dessa 800,000 kronor. Ty ha vi en gång börjat sträcka kölen, så är det väl meningen, att fartyget skall byggas färdigt, åtminstone har det varit så förut. Det är sålunda icke dessa 800,000 kronor, vi egentligen ha att räkna med, utan det är 2,350,000 kronor.

När jag skulle fatta position i denna fråga, så kan jag säga, att jag stod till vänster. Men när jag sedan kom i valet och kvalet och befann mig inför utsikten, att man skulle låsa fast dessa 2,350,000 kronor, då ställde jag mig hellre på utskottets ståndpunkt, särskildt sedan jag fått liksom en garanti för, att denna kammares höger under dessa förhållanden ville ställa sig på samma plattform. Jag var nämligen på det klara med, att, om denna kammares höger skulle i denna fråga, liksom när det gällde haubitzfrågan, hjälpa Förstakammarhögern, det under sådana omständigheter skulle inträffa, att Riksdagen om några dagar skulle bevilja 4,456,000 kronor i stället för 3,013,000 kronor. Men dessa 4,456,000 kronor skulle ha i släptåg ytterligare 1,600,000 kronor, hvadan ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i verkligheten betyder en utgift af öfver 6,000,000 kronor. Det har så tydligt från denna talarstol sagts ifrån, att här råder ett alldeles onödigt hemlighetsmakeri, och jag har under den tid, jag haft tillfälle att pröfva denna hufvudtitel, mer än en gång sett, att man har en viss benägenhet att sätta den röda stämpeln på dessa handlingar, som jag höll på att säga, att Gud och hela världen och hvar och en, som något följt med flottans arbete,

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

känna till. Jag ställer mig sålunda på deras ståndpunkt, som vilja, att man icke endast skall bevilja medel, utan också i högre grad än hittills bedöma, hvartill medlen skola användas.

Jag började mitt anförande med att säga, att jag hade från andra utgångspunkter än en föregående talare kommit till det resultat, som innebars i utskottsmajoritetens beslut. Den föregående talaren sade, att vi böra bevilja detta anslag, därför att vi böra passa på och liksom i förbigående bygga färdiga småfartyg under den tid, vi vänta på hvad som redan synes vid synranden och som kommer att så att säga lägga beslag på all vår offervillighet i landet. Jag för min del har alldeles icke detta motiv för min prutning, utan jag har det motivet och är enig med honom däri, att här skola vi göra en reell prutning. Därför att jag vill göra en reell prutning, ställer jag mig på den ståndpunkt, som jag gör. Det sades, att flottan under senare år i regel haft 5 millioner kronor i byggnadsanslag. Ja, jag har roat mig med att göra en liten anteckning om hvad vi från 1899 till 1908 anslagit till nybyggnader för flottan och kommit till det resultatet, att vi anslagit för nyanskaffningar 56,383,117 kronor. Men utöfver detta ha under samma tid anslagits till ombyggnader 6,240,900 kronor. Till artilleri- och torpedutredning för dessa fartyg ha anslagits under nämnda tid 5,999,772 kronor, och slutligen har det årliga underhållsanslaget uppgått till en summa af 17,678,645 kronor. Transportmedlen ha gått upp till 449,130 kronor; antagligt är dock, att denna summa är mindre än den verkliga, men jag har icke kunnat erhålla mera specificerade siffror än dessa. Kostnaderna för nyanskaffning och underhåll för flottan ha sålunda uppgått under dessa tio år till 86,749,564 kronor. Det blir sålunda, när man räknar samman, åtskilligt mer än 5 millioner kronor, eller 8½ millioner kronor pr år. Under den tid, som staten på detta sätt med en, höll jag på att säga, alltför riklig offervillighet anslagit medel år från år, har man icke kunnat hålla det lefvande materialet i tillräckligt antal, utan i regel har det ena gången hetat: vi ha alltför litet folk, det finns ingen möjlighet, att vi skola kunna klara oss, om vi icke erhålla mera folk; andra gången har man sagt: nu ha vi visserligen folk, men nu behöfva vi ny materiel. Underhållskostnaden har ju gått upp så, att ifrån det den 1899 var 1,300,000 kronor, är den nu 2,300,000 kronor. På denna tioårsperiod har sålunda den årliga underhållskostnaden ökat med icke mindre än 1 million kronor. När man så ser, huru dessa medel egentligen användas, finner man, att vi ha fartyg så gamla och så skröpliga, att de för länge sedan bort vara placerade i ett museum i det fria — jag menar naturligtvis icke, att man skulle bygga hus för att däri utställa dem. Vi ha ett stort antal fartyg, som äro öfver 25 år gamla, och för dessa gamla fartyg kräfvas fortfarande bemanning och årlig underhållskost-

nad. Genom en sådan politik kommer aldrig det lefvande materialet att stå i något som helst rimligt förhållande till den nyanskaffning af fartyg, som man gör. Det är fullkomligt planlöst att bibehålla ett sådant system. Man bara begär, och därtill anstränger man sig för att få in anslagen under hemliga titlar för att lättare få dem beviljade. Man begär, enligt mitt sätt att se, anslag utan att rätta den ena saken efter den andra och utan att se till, om man verkligen uppnår den effektivitet, som man tänkt sig.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Det sades af en föregående talare, att vi skola bygga dessa smärre fartyg, medan vi vänta på hvad som komma skall, och herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet har anfört samma skäl i Första Kammaren; vi skola bevilja hvad Kungl. Maj:t begärt, ty sedan få vi andra saker att tänka på. Ja, det uppfördes ju en önskelista af herrar sjömilitärer för ett par år sedan, som nu är under närmare pröfning. Hvad man i denna önskelista anser sig behöfva skulle väl icke bli billigare än 125 millioner kronor. När man nu försöker att sammanställa de nya kraf, som äro under uppsegling, med de ekonomiska förhållanden, som äro rådande i landet, så finner man, att på alla områden dessa ekonomiska förhållanden blifva allt sämre och sämre. Kommunikationsverken, hvilka man hittills ansett skulle åtminstone förränta sig själfva, börja nu visa sådana tendenser, att man kanske af skattemedlen får bidraga till dessa anläggningars drift. Under fjolåret hade Riksdagen att pröfva ett ärende, som afsåg inrättande för städernas räkning af en lånekreditanstalt, genom hvilken man ville tillförsäkra fastighetsägarne i städerna ungefär lika billiga penningar, som jordbrukarne nu få. Enligt den utredning, som då förelåg, häftade vi i fjol i april månad för en skuld af 1,000,000,000 kronor till utlandet, och efter den tiden har staten måst upptaga ett lån af 54,000,000 kronor, så att i närvarande stund är skulden till utlandet 1,054,000,000 kronor, och lågt räknadt måste sålunda af årsproduktionen 50 millioner kronor afsättas till förräntning af denna skuldsumma. Under en sådan sakernas ordning kommer man och säger, att vi under alla förhållanden skola underkasta oss årliga nybyggnadsutgifter till flottan af 5 millioner kronor. Men om vi fortsätta på detta sätt, hvad sker då? Sker då icke just det, som vi genom dessa rustningar så att säga söka afhjälpa, nämligen att vi på grund af en sådan finanspolitik komma in under ett sådant beroende af utländska kapitalister, att det blir de, som bestämma, hvarthän vår flotta egentligen skall gå under krigstid? Vi sakna medel för att bemanna vår flotta, för att föra den strid, som man säger skall uppkomma. Hvart skola vi gå för att få dessa medel? Jo, vi måste vända oss till främmande nationer. Det är min uppfattning, att vi råka i en förskräcklig situation, om vi på detta sätt skulle fortsätta med

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

rustningar, ständigt ökade rustningar. Folket kan icke följa med. Folket lämnar landet, och sedan stå vi där, när den kraftigaste delen af befolkningen rest ifrån oss. Då sakna vi folk att bemanna skutorna och att lägga in i kasernerna. Jag tror, att det är på tiden, att vi något närmare granska beskaffenheten af dessa militära bördor. Det talas så mycket om dessa fosterlandslösa sällar, som i mer eller mindre grofva former gifva uttryck åt sitt missnöje med de bestående samhällsförhållandena. Men hvad skola vi begära af dessa människor, som äro födda i fattiga kojor, som ofta lida brist på det nödvändigaste och som vi lägga så oerhörd tunga bördor på? Huru tänka herrarna, att detta skall sluta? Tron I, att den rena försvarsnihilismen kommer att upphöra, om vi fortsätta på detta sätt? Den ena öfverdriften föder den andra, och i släptåg med denna öfverrustning skall motvilligheten att försvara landets gränser i ett gifvet ögonblick tilltaga, om man på detta sätt sköter finanserna och ordnar våra angelägenheter.

Nu är det enligt min uppfattning absolut omöjligt för en så liten nation som vår att kunna följa med de stora nationerna, då det gäller rustning. 1895 offrade England för sin flotta 320,000,000 kronor, 1909 580,000,000 kronor, och nu föreligger i engelska parlamentet förslag om ökning af detta anslag i ena fallet till 630,000,000 kronor och i andra fallet till 680,000,000 kronor. I Tyskland håller man i närvarande stund på med att förbereda ytterligare utgifter för flottan på 100,000,000 kronor. I dag har man hört af en sjömilitär i medkammaren, att Ryssland sedan 1905 skaffat sig icke mindre än 84 jagare. Vi stå sålunda trots våra öfvermänskliga anslag till flottbyggnader som förskräckligt små kryp gentemot dessa kolosser. Och ändå fortsätta vi med denna rustning, i tanke att vi skola kunna upptaga en strid med dessa förskräckliga makter. Nu vet jag, att man kommer att säga, att vår flotta icke är afsedd att öppna strid med dessa makter, utan flottan har till uppgift att, för den händelse stormakterna komma i lufven på hvarandra, bevaka vissa delar af vår kust och häfda vår neutralitet. Vore det då icke skäl i, att man på förhand sökte beräkna, huru vi skola bära oss åt för att häfda vår neutralitet, ty häfdandet af vår neutralitet är helt enkelt beroende på, huru olika de nationers stridskrafter äro, som tänka angripa hvarandra och föra en strid i vårt lands omedelbara närhet. Har England en flotta, som är dubbelt så stor som en annan nations flotta, då kan det hålla en liten del af denna sin kolossala flotta i beredskap för oss, medan det med den andra delen af flottan opererar mot sin eventuella fiende. Och jag får säga, att under den lilla tid, jag kunnat ägna åt studiet af sjömilitär litteratur — jag har icke haft tillgång till annat än sjömilitära småskrifter, som stuckits mig i händerna — har jag lärt mig, att hos dessa sjömilitära

författare tyckes finnas liksom en underström af tvifvel på, att vår flotta i händelse af krig skulle kunna uträtta något egentligen storartadt.

När man nu står inför en sådan fråga som denna och dessutom måste räkna med de ekonomiska förutsättningarna, sådana de för tillfället faktiskt äro, då undrar jag, om icke det riktigaste och rimligaste varit, att man afstått från hvarje nytt anslag för detta år. Jag skall villigt erkänna, att chefen för sjöförvarsdepartementet har prutat ovanligt mycket mot hvad som förut varit fallet, men det riktigaste hade dock varit, att vi under detta år fått taga oss en liten hvilostund. Ingenting har under min riksdagsmannabana så mycket grämt mig som när man i den gemensamma voteringen för några dagar sedan genomdref en ökning i statsbudgeten på 3,000,000 kronor till haubitzer. Då vi under en tid af endast tio år till artillerivapnet anslagit 18 $\frac{1}{2}$ millioner kronor, tycker jag, att man hade kunnat gifva oss litet andrum, så att man icke absolut ytterligare kräfft dessa 3,000,000 kronor för detta vapen.

Nu är det antagligt, att jag kommer att stå som en ropandes röst i öknen, men jag har ansett det vara min skyldighet att från arbetaresynpunkt se denna fråga i Riksdagen. Ty här ifrån kammarens talarestol bör dock den uppfattning framhållas, som genomgår de breda lagren i folket och som finnes äfven i lager ofvanför dessa. Det har i dag under debatten i Första Kammaren framhållits, att vi skulle vara liksom tvungna att anslå hvad Kungl. Maj:t begärt, därför att annars skulle vi komma att låta en del arbeten afstanna. Jag vill gentemot detta säga, att de rikliga anslagen under senare år gjort, att man, såvidt jag kan förstå, icke kunnat bygga omedelbart som man fått anslag. Ty för närvarande äro under byggnad tre jagare, af hvilka visserligen två snart äro färdiga, femton första klassens torpedbåtar äro under nybyggnad, två andra klassens torpedbåtar äro likaledes under nybyggnad och tre tredje klassens pansarbåtar hålla på att omändras. Det förefaller mig, att man kunnat tillförsäkra arbete åt arbetarne redan med de anslagsbelopp, som redan förut äro beviljade, och att man förden-skull icke hade behöft att gå vidare i denna ökning af anslagen.

Af önskan att ej komma till ett resultat, som vore motsatsen till hvad jag önskar, är det som jag varit tvungen att ställa mig på den ståndpunkt, jag gjort, d. v. s. på majoritetens inom utskottet ståndpunkt. Jag har således velat begränsa prutningen till dessa 800,000 kronor för att därigenom förhindra, att Riksdagen nästa år och året därpå skulle nödgas bevilja ytterligare 1,600,000 kronor. Det är för att rädda dessa 2,400,000 kronor, som jag ställt mig på utskottets ståndpunkt. Skulle majoriteten inom kammaren anse, att sparsamhetsintressena bäst betjänas genom att man följer reservanternas, så skall jag icke

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

vara ledsen, men då är jag nästan öfvertygad, att vi få de sex millionerna i stället för de tre.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet greffe Ehrensvärd: Herr talman, mina herrar! Den siste talaren yttrade ett par ord angående detta anslag på 800,000 kronor. Jag fattade honom på det sättet, att han trodde, att man genom att göra anslaget hemligt trodde sig lättare få det beviljadt af Riksdagen. Det har ingalunda varit meningen, utan jag har förut sagt, hvarför anslaget gjorts hemligt. Den siste talaren påpekade, hvad jag yttrat i Första Kammaren, nämligen att vi enligt min uppfattning stå inför nödvändigheten att inom den närmaste tiden återupptaga byggandet af pansarbåtar, såvida vi önska, att vårt försvar skall blifva så effektivt, som det bör vara efter våra förhållanden. Det är min bestämda uppfattning, att man icke kan basera vårt sjöförsvar på mindre obepansrade båtar, som icke ha stöd af pansarbåtar. Af denna anledning yttrade jag, att det vore fördelaktigt, om den mindre materielen kunde blifva iordningställd, så att den kunde vara klar, då vi återupptoge byggandet af pansarbåtar, och att sålunda då några afsevärda anslag icke skulle behöfva äskas för den mindre materielen.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Det är ju visserligen sant, att man just i detta fall skulle kunna, liksom en föregående talare här nyss gjort, begagna sig af tillfället för att framlägga sin uppfattning med afseende å landets försvarsförmåga i dess helhet. Jag tror dock, att vår diskussion om denna punkt föga vinner på att föra in debatten på ett slikt område, och jag tror därför också, att det är lämpligt, att vi återföra den till det anslag, som här relativt är fråga om.

»Om vi nu», för att, herr talman, citera en skämttidning, som kommer ut här i staden på kvällarna, skulle fråga herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, hvad som verkligen finnes kvar af hemligheten med afseende på dessa papper, så tror jag, att han skulle vilja instämma med mig i det svaret, att det finns nästan ingenting. Jag är visserligen, herr talman, bunden af mitt medlemskap i statsutskottet, så att jag vågar icke föra in debatten på detta område, nämligen rörande det anslag, som verkligen här gäller som hemligt, en del af anslaget på 2,300,000 kronor, men jag har naturligtvis fullständig rättighet att något understryka de yttranden, som förut fällt här i afton dels af en medlem af statsutskottet och till och med af den afdelning, där frågan behandlats, och dels af en kamrat i kammaren, hvilken ej tillhör statsutskottet. Den ene talade om minförsvaret, den andre talade om att sträcka kölen till ett fartyg, och jag förmodar, att det är mycket enkelt att

draga en konklusion om, hvad dessa 800,000 kronor gälla. Jag vill därför säga, att jag för min del är mycket tvehågsen om, huruvida det vore lämpligt att, om det gällde ett val mellan de 800,000 kronorna och anslaget till påbörjande af en ny jagare, följa utskottets förslag och pruta de 800,000 kronorna samt taga de 643,000 kronor, som äro afsedda för påbörjande af en ny jagare. Men regeringen har satt munlås på mig, och jag kan icke gå in på en närmare redogörelse, hvarför jag för min del vid ett sådant val hellre skulle taga de 800,000 kronorna än de 643,000 kronorna för påbörjande af en jagare, mot hvilket anslags beviljande en kamrat i utskottet, herr Olsson i Fläsbro, och jag reserverat oss. Det är sålunda, som herrarna förstå, trots det, att hemligheten i själfva verket är fullkomligt röjd, dock alldeles omöjligt att i detta fall försvara regeringens anslagskraf, och om regeringen har med sin uppfattning, som någon gång framkommit om det liberala samlingspartiet, att det saknar — åtminstone om man får tro högerpressen — förmåga och vilja att stödja regeringen, velat nå ett resultat, har den också lyckats.

Emellertid är det icke blott detta, som denna debatt lärt oss, utan det är också åtskilligt annat. En ärad representant för den afdelning i statsutskottet, där frågan behandlats, har framhållit som sin mening, att vi i alla fall måste tänka på att hålla våra anslag till flottan, denna nödvändiga del af vårt försvar, något så när jämnt. Ja, det är verkligen litet vemodamt, när man hör detta yttrande, ty hvad är det som gjort, att vi i så fall bland annat måste komma upp till en ganska hög summa per år? Jag tror ej, att herr Hans Andersson kan förneka det. Det är bland annat ett anslag, som på förslag af en enskild motionär från Första Kammaren en gång beviljades på något öfver 10 millioner till ny materiel för vår flotta. En sådan vind kan således blåsa, att vi genom en enskild motionär få upp ett anslag i höjden, och ögonblickligen skall Andra Kammaren vara färdig att utan vidare resonemang på grund af hemliga papper, som statsutskottet gudbevars haft tillfälle granska, rösta med och hålla den jämna lunken. Jag får säga, att det kommandot är jag ej med på. Jag tror, att det är klokt, om vi verkligen börja på att noga granska, hvarthän det skulle bära, om vi följde en sådan politik, och det är, synes det mig, ändå mera klokt, om man ser detta i belysningen af ett yttrande, som en ärad talare fällde. Han sade — jag skref genast ned det; kanhända att ordalagen äro något felaktiga, men andemeningen tror jag icke att jag kunnat taga miste på — att det är klokt att nu göra undan anslagen till de smärre båtarna, ty en gång kommer den tid, då krafven på de stora pansarbåtarna nödgas komma fram. Vi stå således, mina herrar, inför utsikten att nu bevilja anslag till de små båtar, som jag för min del och troligen många af herrarna anse lämpliga, för så vidt förutsättningar

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

för deras användning finnas, och sedan blir det de stora båtarnas tur; då kommer en efterlängtd tid, som dock ännu ej funnit sin fullbordan; men man förstår, hvart den ärade talaren syftar, att *då* skall tiden vara inne för de segrar, som alltjämt stå att vinna på de gemensamma voteringarnas mark.

Det är ett yttrande, som jag, herr talman, ej kan underlåta att här taga fasta på och särskildt icke, om jag ställer det tillsammans med, hvad herr Thorsson angaf som skäl för, att han ej varit med på den reservation, jag och en kamrat bifogat utlåtandet, ty han ville ha garanti för, att icke vid den gemensamma voteringen Andra-kammarhögern gick fullständigt öfver på Första Kammarens standpunkt och röstade för det högre anslaget. Det är sålunda *detta* saken för närvarande gäller. Vi, som ha den bestämda uppfattningen, att papperen här icke äro på bordet, som vi ha rätt att fordra, vi, som ha en bestämd uppfattning om, att det måste råda mycket stor tvekan, huruvida det är riktigt att bevilja anslag till nytt fartygsmateriel, innan det gamla önskemålet blifvit uppnådt, som gång på gång framställt i denna kammare, nämligen att få reda på, hur det är med manskapsförhållandena, vi skola således skiljas från vår mening därför, att om vi icke här falla till föga, kommer Andra-kammarhögern i en gemensam votering att rösta med Första Kammaren. Detta är sålunda pudelns kärna, efter hvad jag kan förstå. Jag beklagar på det allra lifligaste, att i denna kammare en anslagsfråga till denna hufvudtitel eller till hvilken hufvudtitel som helst kommit in på denna bog. Jag för min personliga del kommer icke att finna mig i eller böja mig för ett sådant kompromissande.

Jag anhåller, herr talman, att slutligen få yttra mig något angående den sakliga innebörden i den reservation, jag tillåtit mig vidfoga betänkandet. Det står i Kungl. Maj:ts proposition med afseende på beviljande af en ny jagare, att det är fyrtalet, som här är bestämmande. Med det anslag, Riksdagen beviljat, bli, om jag icke misstager mig, inom nästkommande år sju jagare färdiga, men si vi hafva funnit ett nytt heligt tal, nämligen fyrtalet. För att dessa sju skola kunna betyda något, så måste det vara åtta, det är en motivering för ett anslag af en beskaffenhet, som jag verkligen måste erkänna vara slående, det vill säga bevisföringen är slående i helt annan riktning än man vanligtvis brukar mena. Jag vädjar till mina ärade kamrater i kammaren att läsa en passus i Kungl. Maj:ts proposition på sid. 139. Det står: »Då det visat sig, att icke mer än fyra fartyg af samma sort med fördel kan manövreras i gemensam aktion, är det således fyrtalet, som för de olika fartygsslagen blir af betydelse.» Ja, då begriper jag sannerligen ej, hvarför man gjort en sådan begäran, att man ett, tu, tre står inför eventualiteten att endast ha sju. Det heter vidare: »Hvad särskildt ja-

garna angår, är dessutom att märka, att, då dessa användas för rekognoscering, de lämpligen böra operera två och två, på det att, då något anmärkningsvärdt upptäckes, den ena skall kunna återsändas för att afgifva rapport därom, under det den andra fortfar med rekognosceringen. Då nu genom beviljande af anslag till en ny jagare vår flotta skulle erhålla åtta sådana fartyg, får jag på det lifligaste tillstyrka bifall till marinförvaltningens hemställan i berörda hänseende.» Punkt och slut.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Nu vill jag lämna den upplysningen, att åtminstone i en marin, den franska, anses det lämpligast, att fartyg af denna typ operera tre tillsammans därför, att de då lättast kunna svepa om ett fientligt fartyg. Här gäller det fyra, och när Riksdagen hunnit att i behaglig tid glömma bort detta heliga fyrtal, kommer naturligtvis någon ny sjöminister och säger: »Vi behöfva en reservbåt för att ersätta en af dessa fyra, som möjligen behöfver gå ut på rekognoscering, kanske ensam, eller om två skola ut på rekognoscering, behöfvas två reservbåtar.» Detta är ett resonemang, som icke synes vederhäftigt, åtminstone ej för en vanlig riksdagsman.

Jag kan, herr talman, icke vara med om att här utan vidare lämna min reservation och gå med på utskottets förslag. Kommer resultatet vid gemensam votering att ställa sig så, att Andrakammarhögern på grund af föreliggande dokument går med Första Kammarerna och tager det högsta anslaget, vill jag åtminstone för min del ha fritagit mig från att bidraga till något dylikt. Jag yrkar därför bifall till den vid betänkandets nu föredragna punkt af mig och herr Olsson i Fläsbro fogade reservationen.

Herr Thorsson: Herr vice talman, mina herrar! Herr sjöministern sade, att det visst icke var någon allmän benägenhet att göra anslagen hemliga, som föranledt detta anslags betecknande såsom hemligt. Hvad anledningen kan vara, det vet jag icke. Jag vill blott erinra om, att första gången, då ett hemligt anslag begärdes, var dess belopp en million, sedan blef det 1,800,000 och nu 2,300,000; och under det att alla de öfriga hemliga anslagen varit använda på en särskild fartygstyp, vill man nu börja använda dessa anslag för en annan. Det var däri jag såg en viss benägenhet att göra anslagen under denna hufvudtitel hemliga.

Vidare sade herr sjöministern, att vi vore absolut tvungna att ha dessa nya pansarbåtar. Det är den naturligaste sak i världen, att kan man få allt hvad man önskar sig, så nog anser man sig behöfva en stark flotta. Men man får också, synes det mig, se efter, om det finnes något i matpåsen; man får fråga, om folket kan skaffa pengar till detta, och det är det jag storligen betvivlar. Ty de nya pansarbåtarna, som herrarne önska,

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

äro icke leksaker, som man får för småpengar, utan hvarje fartyg kommer att kosta mycket pengar. Jag är ju icke sakkunnig på det området, men icke tror jag, att man skall få dem mycket billigare än 15 millioner kronor stycket, och hur många ha herrarna råd att bygga för en sådan kostnad? Man har visserligen önskat fyra och slutat med två, men skall man tänka sig att få en division, blir kostnaden blott för den bortåt 60 millioner, Hur man sedan skall fortsätta, det kan jag sannerligen för Gud icke begripa. Det är ju så, att det icke är nog med att skaffa dessa fartyg, utan vi måste äfven skaffa något ställe att lägga dem på, och flottstationen, som vi fingo proposition om 1907, gick endast den till nära 80 millioner kronor fullt färdig. Visserligen nöjde man sig med betydligt mindre, men slutsumman skulle bli något ditåt. Jag har den uppfattningen, att det är lika klokt att först som sist säga ifrån: kom icke med dessa orimligt stora kraf, ty då måste vi säga bestämdt *nej* till hvarje sådant anslag!

Sedan skall jag be att få säga några ord med anledning af herr Starbäcks erinran till mig. Jag fann i hans resonemang en liten admonition mot mig, därför att jag beträdd kompromissernas stråt. Ja, jag är synnerligen olycklig själf, att jag skall vara tvungen att beträda en sådan väg, och sannerligen för Gud jag beträdd den, om jag hade kunnat lita på herr Starbäcks partivänner lika säkert som herr Starbäck i denna stund litar på sig själf. Ty det måste jag säga i denna församling, att aldrig ha väl herrarna funnit, att vi på något sätt svikit i fråga om att votera och icke heller i fråga om att stå raka i ryggen och säga ifrån. Men då man har att räkna med möjligheter, har jag verkligen räknat med dem och sagt mig, att här har jag möjlighet att spara nära två och en half millioner, och inför detta förhållande måste jag frånträda mina innersta önsningar för att vinna något. Jag skall naturligtvis icke hafva något som helst emot, om herrarne kunna drifva igenom reservationen, och jag skall bli synnerligen förtjust, om herrarne äfven i fortsättningen kunna klara den vid den gemensamma voteringen.

Herr Andersson i Skifarp: Herr vice talman, mina herrar! Jag tror icke, att någon af oss skulle ha något emot, om vi kunde reda oss med mindre anslag än det ifrågasatta, men vi få väl ändå tänka på — och jag är fullt öfvertygad om att hvar och en i denna kammare vill det — att såvidt möjligt söka bevara vår själfständighet. Om vi icke ha ett försvar, lär det väl icke komma i fråga att kunna tänka på att göra detta.

Här står nu herr Starbäck och säger, att han skulle vara med om de 800,000 hellre än han skulle vara med om de 643,000 för en jagare, som han sökt pruta af. Men, mina herrar, hvad är detta för prat? Herr Starbäck sitter ju själf i stats-

utskottet och har själf varit i tillfälle att granska alla dessa ritningar och undersöka förhållandena. Hvarför har icke herr Starbäck där kommit med dessa förslag? Nej, mina herrar, det är helt andra orsaker, som göra detta. Jag har nämnt förut, att vi borde hålla ett någorlunda rimligt anslag. Detta anslag ha vi i år prutat ned så väsentligt, att vi kommit ned till ungefär 3,600,000 kronor. Hur har det gestaltat sig förut? Jag behöfver väl icke tala om de 12 millioner, som vid en föregående riksdag på enskild motion anslogos. Mot dessa millioner har jag hela tiden både reserverat mig och röstat, och jag får säga, att det var för mig mycket ledsamt, då de beviljades. Under den föregående regeringen begärdes ett anslag för nybyggnader vid flottan af 5,164,000 kronor, således betydligt mera än hvad regeringen begärt i år. Detta anslag ansågo de herrar, som i dag tala emot detta belopp 3,600,000 kronor, som utskottet föreslagit, icke vara tillräckligt stort, utan de motionerade ytterligare om en höjning med fyra hundratusen. Således, mina herrar, lär det väl inte vara så helt med den där sparsamheten.

Jag tror, att litet hvar af oss, såväl på den motsatta sidan som inom det parti, jag tillhör, äro eniga därom, att vi skola söka få ett försvar, som är åtminstone någorlunda effektivt, så att vi kunna försvara vår själfständighet. Icke skola vi söka mäta oss med stormakterna och tänka på att taga upp en strid med dem på öppet vatten eller göra upp anfallsplaner, men skola vi taga konsekvensen af hvad som här sagts, att vi icke kunna tänka på detta och att det därför icke är värdt att göra någonting alls, ja, då, mina herrar, skola vi icke bevilja några som helst anslag till försvaret, utan helt och hållet afrusta.

Jag tror således, att, hur man än ser saken, det är nödvändigt att någorlunda vidmakthålla den flotta vi ha, och det kan icke göras med mindre än det anslag, som här ifrågasättes; det är min fulla öfvertygelse och den lär väl af ingen bestridas. Jag kan icke i hvad som här sagts finna någon anledning att frångå det förslag, vi framlagt, och jag tror, att vi svårligen kunna komma ifrån med mindre. Jag tror ej heller, att herr Starbäck skall kunna, huru en gemensam votering än kommer att utfalla, beskylla oss för att vi ställt oss på Första Kammarens ståndpunkt, ty det kan hända, att andra personer göra detta. Den anklagelsen vill jag fritaga mig ifrån. Jag står på den ståndpunkt jag gör och svarar för den, herr Starbäck må sedan säga hvad han vill. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Starbäck: Ja, mina herrar, det är naturligtvis alldeles sant, att man understundom röstar med Första Kammaren. Vi hade några gemensamma voteringar för en eller annan dag sedan, och jag bekänner uppriktigt, att jag gärna önskat, att Andra Kammarens sparsamhetsvänner då varit litet mindre

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.*

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

njugga. Men om de, som då röstade för de lägre anslagen på kulturbudgeten, inbilla sig, att detta inbesparade så stora summor, att det nu skulle vara lämpligt att ha en öppen och fly hand, så tror jag, att en enkel beräkning skulle visa, att det belopp af 6—8,000 kronor om året eller hvad det kunde vara, som besparades, icke är af den betydelse, att det kommer att ändra budgetens summa i förhållande till skattekravet. Här visar sig en liten olikhet i uppfattningen om de olika hufvudtitlarnes betydelse, som jag tyvärr har med en hel del af mina kamrater äfven inom mitt parti, och det är icke värdt att orda om den saken nu.

Men, herr Hans Andersson, jag hade verkligen hoppats, att vi icke skulle behöfva resonera om, att jag haft tillfälle att granska de hemliga papper, som legat i statsutskottet. Det är naturligtvis fullkomligt sant. Jag är visserligen icke så gammal medlem af statsutskottet som dess nuvarande vice ordförande, och det är litet tråkigt att här behöfva tala om, hur förhållandena med afseende just på denna hufvudtitel gestaltat sig, men eftersom jag är tvungen att göra det för att fria mig själf, vill jag säga några ord därom, och hoppas, att häraf följden blir, att vid en kommande riksdag statsutskottet in pleno får tillfälle och tid på sig att noggrannare granska en sådan hufvudtitel som denna, än hvad det hittills fått, åtminstone under de två sista riksdagarne. Jag vill i den ärade talarens minne återföra, att vid förra riksdagen två medlemmar af statsutskottet anhöllo att få behandlingen af femte hufvudtiteln uppskjuten öfver påsken, då betänkandet från utskottsafdelningen kommit oss så sent till handa, att vi icke hunnit sätta oss in i detsamma. Detta afslogs. Hur gick det denna riksdag, då — jag medger det gärna — jag för min enskilda del hade mycket större skäl måhända att lita på afdelningens omdöme än vid föregående riksdagar? Jag ber om ursäkt, men detta yttrande innebär icke alls något misstroendevotum till förmågan hos de aktade medlemmar och kamrater, som sutto på denna afdelning, utan endast ett konstaterande af, att deras uppfattning i dessa frågor går i en annan riktning än min. Äfven denna riksdag kom betänkandet så sent, att det var komplett omöjligt att hinna med att gå igenom det noggrant, innan det låg före till afgörande i statsutskottets plenum, i synnerhet som det — det måste nog herr Hans Andersson själf medgifva — icke är lättläst. Så förhåller det sig med den saken. Jag hoppas emellertid, att vi nu ändtligen skola ha kommit därhän, att vi skola få tid på oss att något se på dessa frågor, så att man också i tid kan komma med sina ändringsförslag.

Det var emellertid icke detta, som egentligen gaf bärkraft åt herr Hans Anderssons anförande, utan det var det yttrandet: låt oss nu göra ifrån oss de smärre anslagen, ty en gång kommer

den tid, då vi nödgas få fram krafven på de stora pansarbåtarna. Det är i belysningen af detta yttrande, mina herrar, som vi böra se på den reservation, som afgifvits, och jag finner ingenting anfördt, som ändrar min uppfattning, utan yrkar fortfarande bifall till den vid punkten af mig och en kamrat fogade reservationen.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Herr Åkerlund: Herr Starbäck insinuerade för en stund sedan, såvidt jag hörde rätt, att vid en blifvande gemensam votering högern i denna kammare skulle gå med Första Kammaren på det högsta anslag till flottan, som här kan komma i fråga. Jag vill därför för min del säga, att jag visserligen är med om det förslag, som utskottet kommit till, men att jag icke kan gå med på något högre anslag än detta. Jag vill vara med om det anslag, utskottet föreslagit, därför att det icke är permanent.

Jag vill hemställa till herr Starbäck, som är så sparsam i denna fråga: Har herr Starbäck någon enda gång i denna kammare satt sig emot ett högre anslag till ämbets- eller tjänstemän, i synnerhet skolans män? Nej, ingen gång, utan i sådana fall har han alltid varit synnerligen frikostig. Men vi må komma ihåg, att det då gällt permanenta anslag, som komma att bli fasta för framtiden, under det att detta ifrågavarande anslag i allt fall är ett sådant, som hvar Riksdag kan ändra.

Jag ber för min del att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Starbäck: Jag förmodar, mina herrar, att edra bravo-rop skulle gälla den lilla vänlighet, som den siste ärade talaren här i kammaren tillät sig mot mig; han har ju äfven på ett annat ställe sysselsatt sig med min person, så att det är icke för mig öfverraskande, att han så där litet snärtar till mig. Men, mina herrar — om jag skall taga det sista exemplet — när jag talade för högre anslag för skolornas män, så gjorde jag det därför, att icke minst denna Andra Kammare bestämdt understrukit ett löfte att hålla extraläroarne skadeslösa för en af Riksdagen dem beröfvad förmån genom att, när det befanns vara af behovet påkalladt, bevilja nya ordinarie platser. Om detta räknas mig till last af herr Åkerlund, så försäkrar jag, att detta icke kommer att störa min sömn.

Herr Branting: Jag har begärt ordet med anledning af den meningsskiljaktighet, som uppstått mellan min partivän herr Thorsson och herr Starbäck angående hvad som är den klokaste taktiken för att här vinna en verklig besparing.

Med hänsyn till att här råder meningsskiljaktighet om, hur man bäst skall gå till väga för att spara in så mycket som möjligt, lyssnade jag med synnerligen stort intresse till herr

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Åkerlunds anförande, ty jag trodde mig i honom höra en exponent för rätt djupa leder af motsatt politisk åskådning mot den jag företräder här i kammaren. Han förklarade, att han icke ville vara med att gifva mera än hvad utskottet hade föreslagit i den ifrågavarande punkten och gaf sina skäl därför. Men jag saknade i hans förklaring, hvad som dock under nu föreliggande situation skulle ha varit allra mest intressant att få höra: hur ställer sig herr Åkerlund och hans meningsfränder, ifall ställningen skulle blifva den, att val skulle stå mellan Första Kammarens 4 $\frac{1}{2}$ millioner och herr Starbäcks reservation, 3 millioner? Det är i *den* punkten, som det skulle vara af intresse att få veta, hur Andrakammarhögern står, ty det är alldeles uppenbart, att det icke finns *en* socialdemokrat, som icke med största nöje skulle rösta för det lägsta här föreslagna beloppet, *om* vi nämligen vore säkra på, att vi kunde lika väl drifva igenom detta i den gemensamma voteringen, som vi nu fått ytterligare försäkran om att kunna göra med understöd af meningsmotståndare i andra frågor i denna kammare, ifall det gäller att drifva igenom statsutskottets förslag.

Det är där skon klämmer, och det är det man borde få veta något om, innan man definitivt bestämmer sig för den ena eller andra taktiken. Gifves icke en sådan försäkran, måste jag för min del förklara, att jag finner det vara klokast af Andra Kammaren att nu blott spara de 800,000 kronorna — hvilket skulle innesluta en besparing af 2 $\frac{1}{2}$ millioner kronor, efter hvad här upplysts. Jag finner det vara klokare att verkligen *göra* denna besparing än att drifva en ren demonstrationspolitik. I en sak som denna måste vi verkligen söka se till att vi kunna minska bördorna för folket, se till att vi kunna få en verklig nedsättning till stånd i afseende på de militära anslagen; och är jag förvissad om, att man kan vinna detta genom att bevilja i enlighet med statsutskottets hemställan, då ger jag med lugnt samvete min röst för detta, oaktadt det ligger på sidan ett demonstrationsförslag, som går längre.

Detta är den ståndpunkt jag skulle vilja intaga. Men på samma gång vill jag säga, att, försäkrar man oss här på samma sätt, att man icke vill under *några* förhållanden, äfven om det lägre beloppet står mot det högsta, gå med på detta högsta belopp, ja, då är det klart, att vi alla som en man rösta för det lägsta möjliga beloppet.

Herr Palme: Herr vice talman, mina herrar! Herr Åkerlund talade om permanenta anslag och tillfälliga anslag för en gång. Jag tror, att vi få se en sak sådan som denna i hela dess vidd, och då är det visserligen till skenet ett anslag för en gång, men det är dock i verkligheten ett anslag för en mycket lång tid framåt. Det gäller här enligt reservanternas förslag

att till synes allenast spara in en utgift för vårt land af 1,286,000 kronor, men hvad betyder det, ifall vi bifalla detta anslag? Jo, för en jagare uppgå enligt officiella uppgifter de årliga kostnaderna i de ordinarie anslagen till aflöning, beklädnad, naturunderhåll, flottans underhåll och öfningar till 95,455 kronor. Detta är den årliga kostnaden. Det är således icke ett tillfälligt anslag, utan ett tillfälligt anslag med påbröd af nära 100,000 kronor under hela den tid detta fartyg äger bestånd.

*Ang. nyan-
ska öfning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Här gäller enligt reservanternas förslag som sagdt att spara in en jagare. Vi ha i vår flotta första och andra klassens torpedbåtar, men våra första klass torpedbåtar svara ingalunda mot de första klass torpedbåtar, som de stora marinerna ha, de tyska och engelska till exempel. Deras »Hochsee-torpedbåtar» svara närmast mot våra jagare. Hur skulle vi begagna våra jagare gentemot fienden? Jo, som rekognosceringsfartyg, svaras det, eller ock i strid mot andra jagare. Ja, då ha vi våra 7 eller, om detta bifalles, 8 jagare gentemot Rysslands, som vi hörde i dag i Första Kammaren, 84 stycken jagare, och de våra betyda ingenting eller mycket litet i öppen strid mot dessa många fiender.

Herr Hans Andersson säger: låt oss slopa dem då! Ja, jag skulle kunna vara med äfven om den saken, ty jag tror, att vårt sjöförsvar vore mera betjänadt af andra båtar än dessa. Hvad vi behöfva är icke jagare, utan det är anti-jagare, anti-destroyers, ty det är sådana fartyg, som på öppna hafvet kunna uppträda mot och öfvervinna fiendens jagare. Det är torpedkryssare med starkare fart och armering vi behöfva, som kunna taga upp striden mot dessa ryska 84 stycken jagare och vid behof rekognoscera ut fiendens ställning med våld, där våra få jagare skulle möta en ogenomtränglig slöja af fientliga båtar. Och inomskärs göra våra första klass torpedbåtar bättre torpedtjänst än jagarna, och därför anser jag för min del, att vi äfven af rent militära sakskal, utöfver budgetsskäl, icke böra vara med om att godkänna denna jagare.

Herr Hans Andersson talade om, att vi måste göra detta, om vi verkligen hålla på vår själfständighet. Ja, jag håller på vår själfständighet lika mycket som trots min vän Hans Andersson, och det är icke mot den synpunkten jag protesterar, utan mot den, att man skall lägga fosterländsk eller icke-fosterländsk synpunkt på bifall eller icke-bifall. Vi älska nog vårt fosterland lika mycket, herr Hans Andersson.

Visserligen föreslogs vid 1906 års riksdag i denna sak ett större anslag än hvad som nu är fråga om, och Andra Kammaren beviljade mer än hvad som begärdes, men då var vår budget på annat sätt beskaffad, då hade vi icke den oerhörda svårighet, som vi ha i närvarande stund att få den att gå ihop och som nödgar till alldeles särskild sparsamhet. Jag protesterar emot, att någon kallas icke-fosterlandsvän, om han är mot detta anslag,

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.* och jag ber att få påpeka, att det är af sparsamhetsskäl, som jag och många med mig vilja pruta. Jag yrkar bifall till reservationen.

(Forts.)

Herr Christiernson: Jag begärde ordet för att lämna en upplysning, som herr Åkerlund och många här i kammaren behöfde, men som sedan herr Palme lämnat. Men jag skall nu dessutom be att få säga, att om man här påstår, att detta är endast ett tillfälligt anslag, så är det misstag. Det talas vid alla tillfällen om, att vi skola vidmakthålla vår flotta. Hvad menar man då med att »vidmakthålla»? Jo, att den skall förnyas, så att den icke skall minska i stridsvärde, och därmed är det också sagdt, att för hvarje fartyg, som Riksdagen lämnar anslag till, har den bundit händerna på sig — och är tvungen att om några år eller ett tiotal år, då fartyget icke längre är fullt stridsdugligt, ersätta detsamma med ett nytt. Därför är det här icke bara fråga om att vi få denna ständiga ökning, hvarom nyss talades och som för en jagare går i det närmaste till 100,000 kronor om året, utan vi skola också tvingas att om ett antal år bevilja en annan jagare eller ett annat fartyg för att ersätta detta, när det är förbrukadt.

Medan jag har ordet, skall jag säga till herr Starbäck, som varit förvånad öfver att ha kommit till vänster om socialisterna i denna fråga, att i föl socialisterna stodo på den ståndpunkt, som herr Starbäck intager i år, det vill säga de ansågo då det icke vara lämpligt att gifva anslag till nya fartyg, utan endast till fullbordande af dem, som höllo på att byggas. Då uppträdde icke någon mindre än det liberala partiets chef och förklarade, att det var en farlig sparsamhet denna, och åtminstone icke opportun, och det visade sig, att icke ens den modererade liberala sparsamheten kunde vinna majoritet i denna kammare. Är det då så underligt, att socialisterna på första utgiftsafdelningen, i tanke att liberalerna icke utvecklat sig så mycket, tänkte, att bättre en fågel i hand än tio i skogen? Hade man haft minsta aning om, att det liberala partiet skulle i år ställa sig på den ståndpunkt, som man nu intager, så är det nog att förmoda, att socialisterna också gått med på att neka bifall till denna nya jagare, som man nu gör så stort nummer af. Men för oss gällde det att verkligen spara, och ännu har det icke blifvit emotsagdt, att om vi verkligen skola ha någon utsikt att spara något i år, skall det vara dessa 800,000 kronor plus de 1,600,000 kronor, som dessutom fordras under ett par kommande år för att fullborda fartyget.

Jag vill till slut säga, att när jag fick reda på i statsutskottet, hvad det var fråga om här, så tänkte jag, att om man får vara med ett tiotal år, så får man se, att hela femte hufvudtiteln kommit under de hemliga utgifterna, och därför blef jag

för min del mycket glad, när jag hörde, att högermännen på afdelningen också reagerade mot sjöministerns åtgärd att sätta den röda, hemliga stämpeln på papperet. Och denna diskussion måste väl för sjöministern och hans efterträdare vara en varning att med mera varsamhet handskas med den röda stämpeln.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Herr Åkerlund: Jag är icke i likhet med herr Palme någon sjöstrateg, som förstår mig på dessa jagare och antijagare, utan endast på roslagsskutor. Min åsikt är i alla fall den, att, om Riksdagen beviljar sådana som ifrågavarande anslag, kan Riksdagen när som helst draga in dessa. Men de stora anslag, som herr Starbäck varit med om att bevilja för att förbättra lönen för en stor del ämbetsmän, dem kan Riksdagen icke taga tillbaka. De äro en gång för alla beviljade. Och då man är så frikostig på det hållet, när det gäller permanenta anslag, är det icke alls för mycket att äfven bevilja något rimligt anslag till flottan, af hvilken jag är en varm vän.

Jag har ingen fullmakt att här tala för något parti. Jag vet för öfrigt icke, om jag räknas till högern, och Gud vete, hvart jag egentligen hör, men det skall jag säga herr Starbäck, att skulle det riktigt knipa och jag ställas i valet och kvalet att välja emellan det stora anslag, som första Kammarén beviljat, och det mindre, som reservanterna föreslå, då skulle jag ovillkorligen stå på deras sida, som rösta för det lägre anslaget, ty jag kan icke se, hur det skall gå till att ösa ut millioner på detta sätt för detta arma land. Om vi få en flotta än så stark och en armé än så stark och ett ruineradt land att försvara, hvad skall det då tjäna till?

Herr Starbäck: Jag är den siste ärade talaren synnerligen tacksam för hans pregnanta och bestämda yttrande i den senare delen af hans anförande, men jag kan icke annat än fråga honom, hvad han menar med permanenta anslag. Ett anslag till flottan kunna vi när som helst taga tillbaka, säger han. Vi påbörja alltså detta år en torpedjagare och säga nästa år, att vi slopa den, den får stå som vrak. Eller, vi göra färdig en jagare, och sedan säga vi, att den icke skall hafva någon besättning. Det anslaget vilja vi icke vara med om. Vi skulle alltså ha råd att bevilja medel till en torpedjagare, som finge komma att stå där som ett prydnadsföremål, som man går och tittar på.

Men, mina herrar, jag tror, att Ni böra betänka, hvar man har de verkliga sparsamhetsvännerna här i landet.

Herr Branting: Jag ber också att få tacka herr Åkerlund för hans bestämda svar. Naturligtvis talade han å egna vägnar, men jag kan icke hjälpa, att jag anser de ganska lifliga instäm-

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

manden, som kommo honom till del, såsom i någon mån en garanti för, att han talade ur mångas hjärtan.

Under den nu föreliggande situationen och vid sådant förhållande är det naturligtvis själfklart, att äfven för oss socialdemokrater den situation då inträder, där vi med godt samvete kunna rösta för det lägsta anslaget, och jag ber alltså att nu få yrka bifall till herr Starbäcks reservation.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr vice talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag därå och bifall i stället till den af herrar Olsson i Fläbro och Starbäck afgifna reservationen; och fann herr vice talmannen den sistnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammarén bifaller den vid punkten 11:o) af statsutskottets förevarande utlåtande n:o 6 af herrar Olsson i Fläbro och Starbäck afgifna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit utskottets hemställan i berörda punkt.

Omröstningen utvisade 121 ja mot 90 nej; och hade kammarén alltså med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herrar Olsson i Fläbro och Starbäck afgifna reservationen.

Punkten 12:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning af *punkten 13:o)*, angående ändring af en 1:a klass kanonbåt till moderfartyg för undervattensbåtar, yttrade

Herr Broström: Herr talman! Visserligen föreligger icke någon reservation i utskottets utlåtande öfver denna punkt, men det synes mig dock, att det anslag, hvarom här är fråga, och det sätt, hvarpå förslaget därom af Kungl. Maj:t framställts, äro af den betydelse, att de böra något närmare belysas.

Här kräfvdes ett nytt fartyg för vårt undervattensförsvar, ett s. k. moderfartyg för undervattensbåtar, och Kungl. Maj:t har föreslagit, att en gammal kanonbåt skall till en kostnad af icke mindre än 300,000 kronor omändras för att fylla detta behof. Det är ju alldeles uppenbart, att man genom att använda ett gammalt fartyg får ett sådant moderfartyg billigare, än om man skulle påkosta ett nytt fartyg. Men om ombyggnaden af en gammal kanonbåt kommer att tjäna det ändamål, som med detta moderfartyg afses, därom kan man ställa sig mycket tviflande.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Det är emellertid ett fullföljande af den ombyggnadspolitik i fråga om gamla fartyg, som sedan så många år tillbaka utmärkt vår flottpolitik, och jag vågar påstå, att den erfarenhet man har af detta, är icke helt och hållet gynnsam.

Jag ber att få erinra om, hurusom på sin tid Riksdagen beslöt en omändring af våra tre äldsta första klassens pansarbåtar och hurusom då äskades 4,900,000 kronor för detta ändamål, ett anslag, som blef högst väsentligt öfverskridet. Ombyggnaden af dessa pansarbåtar kom upp till ett belopp af öfver 6,000,000 kronor. Men hur har det sedermera blifvit med dessa båtars användning i stridslinjen? Enligt de uppgifter, jag fått rörande den äldsta af våra pansarbåtar, nämligen Svea, som blifvit omändrad under år 1904, kom den under det året icke ut på expedition mer än tre dagar. Under år 1905 deltog den icke i öfningarna. Under år 1906 deltog den i sommaröfningarna under någon kortare tid och äfvenledes under år 1907. Därefter förklarade högste befälhafvaren i sin rapport, att detta fartyg icke längre kan användas i första stridslinien. Det är med hänsyn till fart de nyare pansarfartygen så underlägset, att det icke kan följa med öfningarna, utan måste förläggas i andra linien. Det torde icke vara för djärft att antaga, att af de sex millioner, som nedlagts på dessa ändringar af pansarbåtar, minst en tredjedel gått till den äldsta, som behöfde de mesta ändringarna. Och då den några få månader deltagit i öfningarna, förklaras det, att den icke kan användas i första stridslinien.

Vi ha fortsatt att ombygga tre stycken tredje klassens pansarbåtar. Här ha vi samma politik återigen, och här skola vi nu ombygga en gammal kanonbåt för att göra den till moderfartyg för våra undervattensbåtar. Jag ställer mig tviflande, om det är lyckligt, att Riksdagen beslutar att bevilja ett sådant anslag. Dessa första klassens kanonbåtar, som det här är fråga om, torde helt visst för det första vara för små för att under någon längre tid kunna tjänstgöra som moderfartyg för våra undervattensbåtar, och för det andra är det alldeles gifvet, att de snart skulle komma att visa sig vara för långsamma i sin fart. Dessa första klassens kanonbåtar göra en fart af omkring 11 eller 12 knop. Den undervattensbåt, som nu bygges i Italien, gör en fart i ytan af icke mindre än 15 knop. Äfven om man

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

skulle vilja säga, att dessa gamla fartyg utom det, att de äro afsedda som moderfartyg för undervattensbåtarne, äfven skulle kunna betjäna de mindre fartyg, hvarmed vår flotta kommer att riktas, så synes det mig dock, att, då dessa båtar göra en otillfredsställande fart, de äro mindre lämpade att användas för detta ändamål och att därför en så betydande summa som 300,000 kronor icke borde nedläggas på fartyg, som i närvarande stund knappast ha något nämnvärdt värde. Det sannolika är väl, att farten på undervattensbåtarne i vattenytan kommer att i framtiden högst betydligt uppdrifvas, och då komma vi väl, sedan man beslutit en så dyrbar ombyggnad som denna, att stå inför ett nytt anslagsäskande för sjöförsvaret, nämligen för byggande af ett nytt och tidsenligt moderfartyg för undervattensbåtarne. Det synes mig, att det varit fullständigt på sin plats, om Riksdagen i närvarande stund haft tillgång till en sådan utredning, att den icke haft att välja mellan att bevilja och förkasta ett anslag för byggande af en gammal båt, utan haft att välja mellan att bevilja anslag för ombyggnad af en gammal båt och anslag för ett fullt tidsenligt och fullt modernt moderfartyg.

Det har yttrats här i dag, att de framställningar om anslag, som förekomma på denna hufvudtitel, delvis icke varit vidare lyckligt formulerade, och jag vågar säga, att man med fog kan påstå detta med afseende på föreliggande punkt, ty hvad säger sjöministern? Han säger: »För de närmare skäl, som tala för anskaffandet af ett lämpligt moderfartyg för undervattensbåtar och hvarom marinförvaltningen i sin nyssnämnda skrifvelse yttrat sig, synes mig någon redogörelse nu lämpligen icke böra meddelas.» Då vill jag fråga: Hvarför tar icke sjöministern och inkorporerar detta anslag med de utomordentliga hemliga anslagen? Han gillar marinförvaltningens åsikt rörande det förefintliga behovet och det sätt, hvarpå marinförvaltningen ansett, att det skulle fyllas. Mina herrar, jag har icke ett ögonblick velat bestrida, att det är nödvändigt för oss att äga ett moderfartyg för våra undervattensbåtar. Men jag anser, att det är beklagligt, att vi skola votera 300,000 kronor för ett gammalt fartyg och riskera, att dessa medel inom kort skola finnas vara till större eller mindre grad bortkastade. Och jag kan icke annat än beklaga, att, när Kungl. Maj:t äskar ett sådant anslag, det skall vara så ytterligt ofullständigt motiveradt, som här är fallet. Det är omöjligt för en utomstående att ens i ringaste grad bilda sig en föreställning om, huru dessa penningar skola användas. Här skrivas så många onödiga motiveringar, så många sidor tryckas, som kunde sparas, men på många områden och särskildt här i denna hufvudtitel finner man en motivering, präglad af en knapphändighet, som verkligen är att beklaga. Det hade väl icke varit för mycket begärdt, att man fått en liten

schematisering vid sidan om de uppgifter, som lämnats till utskottet, huru mycket af denna betydande summa, som skulle nedläggas i konstruktiva förändringar af fartyget, och huru mycket som skulle afse särskild materiel för undervattensbåtarna, så att man kunnat få en bestämd bild af, huru detta anslag skulle användas.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Jag har naturligtvis på denna punkt icke något yrkande att göra, då utskottet står enigt. Men jag tror, att det är på sin plats, att man gör ett litet memento här och fäster Riksdagens uppmärksamhet på faran af denna benägenhet för ombyggnad af gamla fartyg, som såsom en surdeg håller sig fast vid vår flotta.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 14:o.)

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 15:o), angående artilleri- och torpedmateriel för stridsfartygen m. m.

*Ang. artilleri-
och torped-
materiel för
stridsfarty-
gen m. m.*

Under punkten 13 af femte hufvudtiteln hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen

dels att på extra stat för år 1910 bevilja: till skjutförsök och inskjutning af kanoner 30,000 kronor, till anskaffning af kanoner i reserv 30,000 kronor, till anskaffning af torpeder och torpedmateriel 50,000 kronor, till försök med torped- och gnist-signalmateriel 15,000 kronor samt till anskaffning af gnist-signalmateriel 65,000 kronor,

dels att af det utaf 1908 års Riksdag för anskaffning af orderapparater och afståndsmätare för en del af flottans fartyg beviljade anslag å 350,000 kronor anvisa på extra stat för år 1910 återstående, ännu icke anvisade beloppet, 150,000 kronor,

dels att för anbringande af kikarsikten å de å 1:a klass pansarbåtar, torpedkryssare och jagare befintliga 57 mm. kanonerna bevilja ett anslag å 195,000 kronor och däraf på extra stat för år 1910 anvisa ett belopp af 97,500 kronor,

dels att för omladdning af 21 cm. och 15 cm. halfpansargranater med brisansämne bevilja ett anslag af 442,000 kronor och däraf anvisa på extra stat för år 1910 ett belopp af 90,000 kronor,

dels ock att till anordningar för ökande af artilleriets eldhastighet å 1:a klass pansarbåtar bevilja ett anslag af 385,000 kronor och däraf på extra stat för år 1910 anvisa ett belopp af 130,000 kronor.

Ang. artilleri-
och torped-
materiel för
stridsfarty-
gen m. m.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte

- 1:o) på extra stat för år 1910 anvisa
 - a) till skjutförsök och inskjutning af kanoner 30,000 kronor;
 - b) till anskaffning af kanoner i reserv 30,000 kronor;
 - c) till anskaffning af torpeder och torpedmateriel 30,000 kronor;
 - d) till försök med torped- och gnistsignalmateriel 15,000 kronor;
 - e) till anskaffning af gnistsignalmateriel 65,000 kronor;
- 2:o) af det utaf 1908 års Riksdag för anskaffning af orderapparater och afståndsmätare för en del af flottans fartyg beviljade anslag å 350,000 kronor anvisa på extra stat för år 1910 återstående, ännu icke anvisade beloppet, 150,000 kronor;
- 3:o) för anbringande af kikarsikten å de å 1:a klass pansarbåtar, torpedkryssare och jagare befintliga 57 mm. kanonerna bevilja ett anslag å 195,000 kronor och däraf på extra stat för år 1910 anvisa ett belopp af 65,000 kronor;
- 4:o) för omladdning af 21 cm. och 15 cm. halfpansargranater med brisansämne bevilja ett anslag af 300,000 kronor och däraf anvisa på extra stat för år 1910 ett belopp af 50,000 kronor; samt
- 5:o) till anordningar för ökande af artilleriets eldhastighet å 1:a klass pansarbåtar bevilja ett anslag af 385,000 kronor och däraf på extra stat för år 1910 anvisa ett belopp af 130,000 kronor.

Reservationer hade afgifvits:

vid punkten i dess helhet af herr Rydén;

vid mom. 1:o c) af herr Thorsson, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förslag icke måtte af Riksdagen bifallas;

vid mom. 3:o) af herrar Thorsson och Nilson i Örebro, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förslag icke måtte vinna Riksdagens bifall, och af herr Starbäck; samt

vid mom. 5:o) af herr Thorsson, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte till anordningar för ökande af artilleriets eldhastighet å 1:a klass pansarbåtar bevilja ett anslag af 195,000 kronor och däraf på extra stat för år 1910 anvisa ett belopp af 65,000 kronor.

Mom. 1:o).

Litt. a) och b)

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Sedan utskottets hemställan vid *Lätt. c)* föredragits, yttrade: *Ang. artilleri- och torpedmateriel för stridsfartygen m. m.*

Herr Thorsson: Herr talman! Kungl. Maj:t har här begärt 50,000 kronor för anskaffning af torpeder och torpedmateriel, och utskottet har ansett sig böra pruta af 20,000 kronor och tillstyrker ett anslag å 30,000 kronor. Vi ha emellertid under uppförande en verkstad i Karlskrona för tillverkning af sådana här torpeder — utskottet har för öfrigt under en senare punkt tillstyrkt ett anslag å 275,180 kronor för fullbordande af denna verkstad — och det synes mig under sådana förhållanden icke för närvarande vara af behovet påkalladt, att man anskaffar dessa torpeder, hvilket synnerligen väl kan uppskjutas, och tillåter jag mig därför, herr talman, yrka bifall till min reservation och afslag å utskottets hemställan.

(Forts.)

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet grefve Ehrensvärd: Herr talman! I afseende på detta anslag hade marinförvaltningen begärt 100,000 kronor för fortsatt anskaffning af torpeder och torpedmateriel. Kungl. Maj:t ansåg, att man på grund af andra viktiga anslag kunde minska detta till 50,000 kronor. Nu har utskottet tillstyrkt ett anslag å 30,000 kronor, men herr Thorsson vill icke gifva någonting alls. Det förhåller sig nu så, att, oaktadt man håller på att bygga en verkstad, hvarigenom man hoppas att så småningom kunna tillverka våra torpeder inom landet, det under tiden måste anskaffas en hel del torpeder och torpedmateriel, som icke låter vänta på sig. Det är särskildt reservpersedlar för torpeder, som man icke kan få inom landet, utan som måste köpas utifrån, och till detta skulle en del af anslaget användas. För öfrigt var det af marinförvaltningen först begärda anslaget hufvudsakligen afsedt för anskaffande af reservtorpeder. Det har visat sig af erfarenheterna från sista kriget, att man använt mycket mera torpeder än man på förhand kunnat beräkna, och vårt reservtorpedförråd är för litet i afseende på den nyare sortens torpeder, och därför är det af vikt, att sådana reservtorpeder så fort som möjligt anskaffas, och det är därtill anslaget är afsedt.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar! Då jag inom utskottet biträdt det beslut, hvartill utskottet kommit, tager jag mig friheten yttra ett par ord till försvar för utskottets ståndpunkt. Det är ju redan påpekadt af herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, att denna anskaffning af torpeder och torpedmateriel är nödvändig, och, som herrarne finna af den kungl. propositionen, har marinförvaltningen begärt 100,000 kronor för detta ändamål. Detta belopp har reducerats af Kungl. Maj:t till 50,000 kronor, och nu har utskottet ytterligare nedsatt det till 30,000 kronor. Det kan ju icke vara myc-

Ang. artilleri-
och torped-
materiel för
stridsfarty-
gen m. m.

(Forts.)

ket att pruta på. I en senare punkt har, såsom den förste talaren omnämnde, begärts ett anslag för fullbordande af en verkstad för tillverkning af torpeder, och det är väl att hoppas, att den skall bli färdig nästa år, och det så tidigt, att man i någon mån kan börja tillverkningen, och då är det nödvändigt att ha några medel till sitt förfogande, om man verkligen skall kunna börja arbeta där. När man nu vet, att en torped kostar ungefär 10,000 kronor per styck eller något däröfver, så kan man icke börja verksamheten med mindre än ett anslag å 30,000 kronor, allrahelst om man skall skaffa modell utifrån. Därför är det som sagdt nödvändigt, att man beviljar detta anslag, om man skall börja i tid med tillverkningen af torpeder vid den verkstad, som det är ifrågasatt, att man skall göra färdig. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr vice talmannen framställde propositioner å de därunder gjorda yrkandena, och biföll kammaren utskottets hemställan.

Litt. d) och e).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 2:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning af *mom. 3:o* lämnades ordet till:

Herr Nilson i Örebro, som anförde: Herr talman! Såsom herrarne behaga finna, har jag tillika med herr Thorsson under denna punkt angifvit en från utskottets majoritet afvikande mening. Jag är nämligen för min del icke öfvertygad om, att de försök, som gjorts med den här ifrågasatta anordningen, äro så pass slutförda, att man kan säga, att icke några vidare försök behöfva göras, innan Riksdagen slutligen godkänner det här begärda anslaget. Enligt min uppfattning är försvaret illa gagnadt därmed, att man beviljar anslag till ändamål, om hvilka man kan säga, att de ännu befinna sig på experimentets stadium. Det är alldeles uppenbart, att, om sådana anslag sedermera befinnas vara illa använda, därigenom uppkommer en viss misstanke mot de anslag, som i allmänhet beviljas till försvarsändamål. Nu framgår det af statsrådsprotokollet, sid. 146 i den kungl. propositionen, alldeles tydligt, att, huru långt man hittills än kommit, man ändå icke kommit längre än att vederbörande kunnat säga, att den ifrågasatta anordningen befunnits vara i *hufvudsak* ändamålsenlig, men man har också funnit, att, för

att sådana här kikarsikten skola kunna anbringas å dessa lätta kanoner, kanonerna behöfva ombalanseras, ty de ha blifvit för baktunga med den ifrågasatta anordningen. Därför synes det mig vara erforderligt, att, innan man beviljar ett sådant anslag, man är fullt på det klara med att anordningen i allo är lämplig för dessa lätta kanoner.

*Ang. artilleri-
och torped-
materiel för
stridsfarty-
gen m. m.*

(Forts.)

Dessa synpunkter ha för mig varit bestämmande, då jag icke kunnat vara med om att tillstyrka detta anslag, och ber jag fördenskull att få yrka afslag å statsutskottets hemställan liksom å den kungl. propositionen.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet grefve Ehrensvärd: Herr talman, mina herrar! Det har under en följd af år försökts olika riktningsmedel för våra kanoner, och man har slutligen kommit till det resultat, att så kallade kikarsikten äro de lämpligaste. Sådana ha apterats å alla större och medelsvåra kanoner dels vid anskaffandet af kanonerna och dels sedermera undan för undan i den mån man kunnat disponera medel för detta ändamål från underhållsanslaget. Förutom att sålunda alla våra större kanoner äro försedda med kikarsikten, ha sådana anbragts å en del 57 mm. kanoner, nämligen de nyare, för hvilka de ingått i anskaffningskostnaden. Då återstår ett antal, 159 stycken, 57 mm. kanoner, som icke äro försedda med dessa kikarsikten. Det synes mig vara af vikt, att äfven å dem så snart som möjligt sådana sikten bli anbringade, så att personalen endast har en enda sorts materiel i detta afseende att röra sig med. Dessutom är det alldeles påtagligt, att skjutresultaten bli bättre genom användning af dessa kikarsikten än med de riktningsmedel, som förut användts å 57 mm. kanoner.

Det är fullkomligt riktigt, såsom anmärkts af den senaste talaren, att det yppat sig svårigheter att få kanonerna att balansera med dessa, men den svårigheten är öfvervunnen, och därför finnes det icke något skäl, hvarför man skulle uppskjuta apterandet af kikarsikten å dessa kanoner, då de gifvetvis äro till fördel i alla afseenden.

Herr Broström: Herr talman! Då jag är af samma åsikt som reservanterna i denna fråga, ber jag att få yttra ett par ord. Det är utöfver de synpunkter, som berörts af nästföregående talare, en omständighet, som synes mig tala för att Riksdagen bör vara något varsam med beviljandet af detta anslag, och det är, att 57 mm. kanonerna tillhöra en kanontyp, som är mycket omtvistad. Den försvinner, för så vidt jag är riktigt underrättad, mer och mer från de utländska marinerna, och man lägger sig i stället till med 75—76 mm. kanoner. Att nu för en kanontyp, som vid en omarmering af våra pansarfartyg kommer att afskaffas, offra en så betydlig summa, som här är ifrågasatt, synes mig vara ganska

Ang. artilleri-
och torped-
materiel för
stridsfarty-
gen m. m.
(Forts.)

betänkligt. Därjämte synes det mig olämpligt att anbringa dessa kikarsikten å alla första klass pansarbåtar, då man snart kan tänka sig, att både Svea och kanske äfven Göta och Thule icke längre kunna föras fram i första stridslinjen, samt äfven att de skola apteras å så låga fartyg som jagare, hvilka icke kunna skjuta på så långa distanser, som dessa pjäser äro inställda på. Då man för öfrigt knappast kan säga, att försöken med kikarsikten äro så genomförda, att man nu bör vara färdig med detta anslag, synes det mig, att kammaren gjorde rätt i att afslå detta anslagskraf, för att å ena sidan det skulle begränsas till fartyg, där det är absolut nödvändigt att ta dessa sikten, och å andra sidan man finge se närmare, huruvida denna kanontyp kan komma att stå sig inför en närmare granskning, då det kan komma i fråga, att man behöfver förse våra pansarbåtar med andra snabb-skjutande kanoner.

Herr Starbäck: Herr talman! Jag har också antecknat mig såsom reservant uti denna punkt, och jag vill nämna, att på grund af något missförstånd har jag kommit att afgifva en reservation in blanco. Jag har emellertid fullkomligt samma uppfattning som öfriga reservanter i denna fråga och skulle därför kunna inskränka mig till att yrka bifall till deras reservation, det vill säga till det yrkande, som är framställt af herr Nilson i Örebro. Jag skulle dock vilja tillåta mig att framställa en fråga, hvilken jag gärna skulle önska få besvarad. Är det riktigt, att en engelsk artillerikommitté redan 1894 ställde sig tveksam gentemot 57 mm. kanonernas effektivitet och redan då, 1894, uttalade sig för en kaliber af 75 mm.? Om detta är förhållandet och om det således är klart, att dessa 57 mm. kanoner icke ha någon som helst betydelse, kan det då vara riktigt att på anbringande af sikten å dessa kanoner nedlägga en så afsevärd kostnad, som här är ifrågasatt? Jag tror det icke.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den vid den nu föredragna punkten fogade reservationen.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd: Jag kan icke lämna något direkt svar på den fråga, som af herr Starbäck nu framställts angående ett visst utlåtande af en engelsk artillerikommitté. Att 57 mm. kanoner ha funnits och ännu finnas ombord å engelska fartyg, om också icke på de nyare fartygen, är jag säker på. På de nya svenska fartygen, nämligen jagarne, ha också 57 mm. kanonerna blifvit utbytta mot 75 mm. kanoner, men på alla våra pansarbåtar, kryssare och äldre jagare ha vi fortfarande 57 mm. kanoner, och de ha sitt berättigande just med hänsyn till de motståndare, som man tänker sig, att de skola få uti en eventuell strid, nämligen torpedbåtarna. Det är gifvetvis bättre att ha 75 mm.

än 57 mm-kanoner, men då dessa senare infördes hos oss, hade man icke utexperimenterat någon 75 mm. kanon, som kunde användas på sätt, hvarom nu är fråga. Jag håller fortfarande på, att det skulle vara en betydande fördel för användande af 57 mm. kanonerna, om de kunde förses med kikarsikten, och jag tror, att de i lång tid framåt komma att utgöra den lättare bestyckningen å våra nuvarande pansarbåtar och jagare.

*Ang. artilleri-
och torped-
materiel för
stridafarty-
gen m. m.
(Forts.)*

Öfverläggningen var slutad. Sedan herr vice talmannen gifvit propositioner i ämnet, afslog kammaren såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning.

Mom. 4:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5:o).

Ordet lämnades på begäran till

Herr Thorsson, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I den nu föredragna punkten har Kungl. Maj:t begärt och utskottet tillstyrkt, att till anordningar för ökande af artilleriets eldhastighet å första klass pansarbåtar måtte beviljas ett anslag af 385,000 kronor, hvaraf på extra stat för år 1900 skulle anvisas ett belopp af 130,000 kronor. Jag vill nu icke inlåta mig på någon saklig pröfning af i huru hög grad detta anslag är befogadt eller icke. Jag får dock säga, att det synes mig, som om denna fråga lika litet som frågan om kikarsikten vore fullt utredd och klar. Då en afsevärd post af de här äskade 385,000 kronorna skulle komma att användas för anställande af vissa experiment, låt vara i syfte att såvidt möjligt förekomma eventuella olyckshändelser vid skottlossning, har jag för min del ansett mig böra ur ekonomisk synpunkt, med hänsyn till den hårdt ansträngda budgeten, yrka en nedsättning i det af Kungl. Maj:t föreslagna beloppet till 195,000 kronor.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid, utan vill nu endast i korthet yrka bifall till min uti denna punkt afgifna reservation, hvilken går ut på, att för det ändamål, hvarom här är fråga, måtte beviljas ett anslag af 195,000 kronor och däraf på extra stat för år 1910 anvisas ett belopp af 65,000 kronor.

Vidare anförde:

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet grefve Ehrensvärd: Herr talman, mina herrar! Jag förstår icke riktigt, hvarifrån herr Thorsson fått den siffra, som han i sin reservation

Ang. artilleri-
och torped-
materiel för
stridsfarty-
gen m. m.
(Forts.)

angifvit, nämligen 195,000 kronor. Han nämnde ju icke precis, hvilka arbeten som skulle utföras för denna summa. Då Kungl. Maj:t äskade detta anslag, var det för att få till stånd vissa säkerhetsanordningar samt tornvridnings-, laddnings- och riktanordningar.

Det viktigaste af allt detta är ovillkorligen de säkerhetsanordningar, som det nu är fråga om att införa å våra fartyg. De skulle för alla fartyg med större kanoner draga en kostnad af omkring 160,000 kronor. Men af den summa, som herr Thorsson ansåg vara skälig i detta fall, 195,000 kronor, skulle således icke mycket återstå för öfriga anordningar — man måste ju gifvetvis i första hand vidtaga säkerhetsåtgärder för personalen å våra fartyg. Dessa anordningar bestå i att man efter hvarje skott genomblåser kanonloppet med komprimerad luft, hvarigenom gaserna aflägsnas därifrån, så att man vid kammarens öppnande icke riskerar s. k. bakflamma i tornet. De olyckor, som under senare åren inträffat å en del utländska fartyg, ha ovillkorligen uppkommit därigenom, att bakflamman antändt de karduser, som varit upplangade för nästa skott. De anordningar, som man nu vill vidtaga å kanonerna, afse sålunda att förhindra dylik bakflamma, så att man utan risk kan upplanga karduser och ammunition till nästa skott. Därigenom vinner man gifvetvis en ökad eldhastighet.

De öfriga anordningar, som här är meningen att vidtaga, afse att förbättra tornvridningen, så att man kan hastigare rikta kanonen, de afse vidare laddningsanordningar, så att man genom bättre anordningar för ammunitionens upptransporterande skulle kunna öka eldhastigheten, hvilket är af stor vikt — i främmande mariner har man lyckats drifva upp eldhastigheten till betydlig grad särskildt genom dylika anordningar å fartygen — och slutligen skulle vissa anordningar för riktningen göras i tornen, så att man äfven därigenom skulle kunna öka eldhastigheten. Det viktigaste, det vill jag särskildt påpeka, är dock, att man kan vidtaga vissa säkerhetsåtgärder, så att vi här hos oss blifva förskonade från olyckor af det slag, som till följd af så kallad bakflamma flera gånger inträffat å de utländska marinernas fartyg.

Herr Nilson i Örebro: Herr vice talman! Såsom vi nu hört från statsrådsbänken, afser det nu ifrågavarande anslaget tvenne ändamål, dels att öka eldhastigheten å våra första klassens pansarbåtar, dels äfven att på samma gång förhindra eventuella olyckshändelser, hvilka, såsom erfarenheten gifvit vid handen, kunna inträffa. Å ena sidan måste jag då säga, att möjligheten att kunna öka eldhastigheten för en så pass måttlig kostnad, som här är ifrågasatt, ovillkorligen måste anses vara en klok åtgärd och af en väsentlig betydelse för vårt försvar. Jag kan

sålodes för min del icke annat än biträda ett sådant förslag. Att man på samma gång äfven lämnar anslag, som, om jag så må säga, afse ett rent humanitärt ändamål i fråga om den personal, som skall handhafva artillerimaterielen, kan jag icke heller finna vara annat än riktigt och tillbörligt. På grund häraf ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. artilleri-
och torped-
materiel för
stridsfarty-
gen m. m.*
(Forts.)

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Det är dock så, att det här gäller vapen, som äro färdiga och varit i bruk under många år; meningen vore nu att i viss mån göra dessa vapen mera effektiva. Uti det ekonomiska betryck, hvari vi nu råkat, bör Kungl. Maj:t enligt min uppfattning kunna nöja sig med ett mindre anslag. De humanitära anordningar, hvarom talas uti propositionen och hvarmed man åsyftar att förekomma, att det manskap, som sköter kanonerna, genom inträffande olycks-skott skadas, synas mig kunna i afsevärd grad tillgodoses äfven med det af mig ifrågasatta anslagsbeloppet, och därför tillåter jag mig att yrka bifall till min reservation.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar! Det är redan af herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet påvisadt, att med det anslag, som herr Thorsson i detta fall vill bevilja, skulle icke medlen räcka till för tillgodoseende af de humanitära ändamål, hvarom här är fråga. Man skulle nog kunna åstadkomma vissa anordningar, som befordra själfva eldhastigheten, men icke något annat. Jag är för min del öfvertygad om, att, därest vår flotta skulle tagas i anspråk för sitt egentliga ändamål, nämligen för vårt lands försvar, alla ombord å fartygen äro angelägna om, att eldhastigheten skall så mycket som möjligt befordras och att således ammunitionen må komma fram till kanonerna så hastigt, att den är i beredskap att läggas in, så fort ett skott är aflossadt. Jag kan vidare för min del icke vara med om, att de personer, som ha till uppgift att sköta kanonerna, skola riskera sina lif, därför att vi icke bevilja denna lilla höjning i anslaget utöfver hvad herr Thorsson vill vara med om, och taga den summa, som af Kungl. Maj:t här ifrågasatts.

Jag får alltså yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Åkerlund: Då vi naturligtvis icke äro i stånd att åstadkomma en sådan flotta, som de stora sjömakterna ha, måste vi se till, att vårt lilla sjöförsvar blir det allra bästa. Då därtill kommer, att denna fråga berör rent humanitära intressen, vore det väl besynnerligt, om vi icke skulle bevilja nödiga medel till ett så viktigt ändamål som det i den kungliga propositionen och statsutskottets utlåtande föreslagna.

Ang. artilleri-
och torped-
materiel för
stridsfarty-
gen m. m.
(Forts.)

Då jag sålunda hyser den bestämda åsikten, att flottans försvarskraft skulle bli väsentligen stärkt genom ett antagande af statsutskottets förslag i denna punkt, ber jag för min del att få yrka bifall till detsamma.

Herr Thorsson: Jag har icke känt mig öfvertygad om att icke just den humanitära synpunkten kan tillgodoses, äfven om man inskränker sig till det anslagsbelopp, som jag har föreslagit. Kungl. Maj:t säger själf här: »För att förebygga dylika — det vill säga olycksskott — har man nu flerstädes vidtagit den anordningen, att efter hvarje skott kanonloppet genomblåses med komprimerad luft, hvarigenom gaserna aflägsnas därifrån. I det belopp, om hvars äskande marinförvaltningen under denna punkt gjort hemställan, ingå kostnader för anordningar af sistnämnda slag, och äro dessa kostnader beräknade till omkring 160,000 kronor.»

Det är visserligen sant, att om man inskränker anslaget till det belopp jag föreslagit, eller 195,000 kronor, så skulle, i händelse man vill använda hela detta belopp, 160,000 kronor, till de humanitära åtgärderna, det bli ett jämförelsevis litet belopp kvar till det öfriga, hvarför Kungl. Maj:t här äskat anslag. Men det går väl an att föra in den nya ordningen i litet saktare tempo än hvad Kungl. Maj:t har ifrågasatt. Ha vi i så många år kunnat skjuta med de gamla kanonerna, så brinner det väl nu icke heller i knutarne till den grad, att vi behöfva ha så förskräckligt brådt om med att göra af med 385,000 kronor. Jag tycker tvärtom klokheten skulle bjuda, att vi hålla oss inom rimliga gränser. Jag yrkar fortfarande bifall till min reservation.

Herr Åkerlund: Herr Thorsson ville göra gällande, att vi skulle bevilja detta anslag i »långsamt tempo», men det är nog icke att vänta, det en eventuell fiende iakttaget sådant tempo, om det gäller att anfalla oss, och därför tror jag, att det är af behovet påkalladt, att vi utan dröjsmål vidtaga de nu föreslagna åtgärderna.

Jag är öfvertygad därom, att Sveriges folk gärna ser, att vi hålla vår lilla flotta och vårt försvar i öfrigt i allra bästa skick, och då det är min lifliga öfvertygelse, att det lilla anslag, som här begäres, skulle komma att förstärka vår flotta högst betydligt och sålunda ingalunda vara bortkastade pengar, utan tvärtom väl använda, så vidhåller jag mitt yrkande.

Herr Nilson i Örebro: Jag anser mig i anledning af den ärade representantens på Skånebanken uttalande böra fästa uppmärksamheten på att dessa 385,000 kronor, som här ifrågasättas, dock skulle fördelas på tre år. Det är således icke i ett så

hastigt tempo, utan tvärtom i ett tämligen långsamt tempo, som denna förändring skulle ske.

*Ang. artilleri-
och torped-
materiel för-
stridsfarty-
gen m. m.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen härefter förklarats avslutad, framställde herr vice talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på bifall till den af herr Thorsson afgifna, vid momentet fogade reservationen; och förklarade herr vice talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 15:o), mom. 5:o) af utskottets förevarande utlåtande n:o 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den af herr Thorsson afgifna, vid momentet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 119 ja mot 77 nej, hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 16:o) och 17:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18:o), angående arfvoden åt vid skeppsgossekåren i Marstrand anställda personer samt medikamenter, bad m. m.

*Ang. arfvoden
åt vid skepps-
gossekåren i
Marstrand
anställda per-
soner samt
medikamen-
ter, bad m. m.*

Med tillstyrkande af bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hemställde utskottet, att Riksdagen måtte för arfvoden åt vid skeppsgossekåren i Marstrand anställda personer samt medikamenter, bad m. m. på extra stat för år 1910 bevilja ett anslag af 9,398 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnades ordet till:

Herr Christiernson, som anförde: Herr talman, mina herrar! I dag på förmiddagen tillät jag mig framställa en fråga till herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, huruvida han öfver hufvud ansåg det vara fördelaktigt att bibehålla

*Ang. arfvoden
dt vid skepps-
gossekåren i
Marstrand
anställda per-
soner samt
medikamen-
ter, bad m. m.*

(Forts.)

den nuvarande skeppsgossekåren. Nu var ju icke den interpellationen framställd på det sätt, som grundlagen stadgar, och detta gjorde väl, att herr statsrådet, som är medlem af en regering, hvilken, såsom alla känna, har särskildt tagit till uppgift att häfda § 46 i riksdagsordningen, ansåg sig icke behöfva besvara denna fråga, särskildt som det var en medlem af kammarens minsta parti, som framställt densamma. Men det inträffade emellertid, att lagutskottets högt ärade vice ordförande behagade instämma med mig i detta fall, och jag antog, att denna omständighet i herr statsrådets ögon skulle kunnat gifva frågan ett högre värde, än om jag varit ensam därom.

För min del vill jag säga, att när en fråga framställes så höfligt, som här var fallet, och då det icke kan göras någon anmärkning mot formen, kunde man väl ha rättighet att fordra ett svar. Visserligen tillhör ju herr statsrådet den regering, hvars program för ett halft år sedan var: »Front mot socialismen!» Men jag tror, att man utan öfverdrift kan säga, att det kanske icke kommer att dröja så länge, förrän vårt parti är betydligt större, än det för närvarande är. Och herr statsrådet har väl ännu många år kvar inom sjövapnet, så att jag tycker, att det icke kunde vara någon anledning för honom att så där bryskt stöta sig med ett af Riksdagens partier.

Det bemötande, som i förevarande fall kommit mig till del under förmiddagens lopp, gör, att jag anser mig kunna kvitta statsrådets oartighet genom att yrka afslag på den af herr statsrådet under denna punkt begärda ökning af anslaget, hvarför jag, herr vice talman, skall tillåta mig hemställa, att med afslag å utskottets och Kungl. Maj:ts framställning anslaget i stället måtte utgå med samma belopp som innevarande år eller 5,500 kronor.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd: Herr talman, mina herrar! Att jag icke i förmiddags svarade på herr Christiernsons anförande, det berodde alldeles icke därpå, att jag ville underlåta att svara eller på något sätt visa mig ohöflig mot herr Christiernson. Visst inte! Men jag uppfattade icke hvad han sade såsom någon direkt fråga till mig angående skeppsgossekårens bibehållande eller icke. Hade jag uppfattat saken så, skulle jag icke undandragit mig att afgifva ett svar.

Eftersom frågan emellertid kommit upp igen, ber jag att få meddela herr Christiernson, att det är min uppfattning, att vi ännu så länge måste bibehålla skeppsgossekåren, därför att den utgör den förnämsta rekryteringskällan för matroskåren, om icke direkt för underofficerskåren. Och jag tror, att vi för att få ett effektivt försvar måste skaffa oss ett ordentligt stammanskap, och för det ändamålet är det nödvändigt, att en del af sjömans-

kårens manskap får genomgå den uppfostran och utbildning, som skeppsgosseskolorna erbjuda. Såsom förhållandet nu är, kan jag icke anse, att vi kunna undvara skeppsgossekåren.

I förmiddags var vidare, såvidt jag nu kan påminna mig, på tal frågan om skeppsgossarnes öfningar, därför att den för närvarande försiggår på segelfartyg. Ja, det är mycket riktigt, att så är förhållandet. Men endera dagen stå vi inför nödvändigheten att ändra öfningarna äfven för skeppsgossarne. Och det dröjer nog icke så länge, innan vi måste göra detta, därför att vi snart nog icke inom flottan ha några sådana fartyg, som behövas för de nuvarande öfningarna, nämligen segelfartyg. Vi ha redan innevarande sommar ändrat öfningsplanen för skeppsgossarne, så att de äldre af dem komma att genomgå en särskild skola, där de skola erhålla undervisning och instruktion i skjutning och signalering, hvilket icke förut ingått i öfningsplanen för skeppsgossarne.

Jag vill ännu en gång betona, att min underlåtenhet att besvara herr Christiernson icke berodde på, att jag ville visa mig ohöflig mot honom.

Herr Christiernson: För det svar, som jag har fått, är jag tacksam, men jag är icke i någon vidare mån tillfredsställd med det. Däraf framgår ju, att vi inom kort hafva att motse — förmodar jag — en begäran från Kungl. Maj:t om särskilda moderna öfningsfartyg för skeppsgossarna. Ty om jag icke missminner mig, är det på något ställe i den kungl. propositionen i fråga om sjökadetterna uttaladt, att så många dessa utgöra, är det för närvarande, då den praktiska utbildningstiden är fördelad på 6 år, ganska svårt att få utbildningen enhetlig, därför att man måste förlägga kadetterna på en mängd olika fartyg, där de gå i vägen för manskapet, hvartill kommer, att öfningarne icke kunna vara desamma för dessa gossar som för fullvuxna. Jag undrar, om icke dessa synpunkter komma att göra sig gällande minst lika mycket beträffande skeppsgossarna som i fråga om kadetterna.

För öfrigt har det framgått af det korta svar, som lämnats, hvilket för öfrigt ej är något svar på mina anmärkningar förut i dag, att en af de viktigaste anledningarne till bebehållande af skeppsgossekåren är att därigenom ha möjlighet att rekrytera sjömanskapet. Detta innebär, om man omskrifver dessa ord, detsamma, som att det är så svårt att få folk till flottan, och att det bästa sättet därvidlag är att taga dem redan såsom barn. Om jag icke misstager mig, måste också skeppsgossarna gå in på 6-åriga kontrakt för att blifva karlskrifna. Det kan vara en synpunkt på saken. Men för mig är den af mindre vikt, än hvad herr statsrådet framhållit beträffande kadetterna — hvilket synes mig äfven ha tillämpning på skeppsgossarna — nämligen

*Ang. arfvoden
at vid skepps-
gosseskolen i
Marstrand
anställda per-
soner samt
medikamen-
ter, bad m. m.
(Forts.)*

Ang. arfvoden att det numera, sedan man icke har någon praktisk nytta af
åt vid skepps- öfningarna på segelfartyg, är i hög grad olämpligt att bibehålla
gossekåren i den nuvarande utbildningen af kadetterna, ja, att det är alldeles
Marstrand öfverflödigt och onödigt, för att icke rent af säga skadligt.

anställda per- Jag för min del anser, att genom det svar, som här läm-
soner samt nats, jag ytterligare blifvit styrkt i min uppfattning, att det vore
medikamen- bäst och nyttigast att afskaffa skeppsgossekåren, att alla skäl
ter, bad m. m. tala därför. Men då det naturligtvis icke är någon utsikt att
 (Forts.) vinna bifall för ett afslagsyrkande och då anslaget i viss mån
 rör sig om nödvändiga och nyttiga saker, skall jag be att få
 återtaga mitt yrkande om minskning i anslagets belopp.

Härmed var öfverläggningen slutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 16:o)—30:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. ersät-
tande af kost-
nader för
beredskaps-
åtgärder.

Punkten 31:o) angående ersättande af vissa kostnader för beredskapsåtgärder.

I öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts i förevarande ämne gjorda framställning hemställde utskottet, att Riksdagen måtte till ersättande af vissa kostnader för beredskapsåtgärder bevilja på extra stat för år 1910 ett anslag af 515,786 kronor.

Efter punktens föredragning yttrade:

Herr Christiernson: Herr talman, mina herrar! Det har förvånat åtminstone mig flera gånger, att det beträffande förskott, som utanordnats genom Kungl. Maj:t, skall dröja så länge, innan anmälan därom inkommer till Riksdagen. Och just genom den omständigheten, att det förflyter en så lång tidrymd mellan anslagets utanordnande och att frågan inkommer till Riksdagen, betages Riksdagen i allmänhet möjligheten att öfva nödig kontroll, därför att den, som är ansvarig för åtgärden, när ärendet slutligen inkommer, är för länge sedan försvunnen ur Kungl. Maj:ts regering. Den minister, under hvars departement frågan hör, blir då egentligen icke alls ansvarig, och i nu föreliggande fall kan ju den nuvarande sjöministern icke alls anses hafva någon del i saken. Men det är dock anmärkningsvärdt, att, med afseende på medel, som varit förbrukade 1904 och 1905 och till ett så afsevärdt belopp som en half million kronor, man icke inkommit till Riksdagen med begäran om deras ersättande förrän så sent som 4 å 5 år därefter. Detta förhållande anser jag vara nära nog skandalöst, och det bör göras ett påpekande

däraf, så att de underordnade myndigheter, som här egentligen äro de ansvariga, taga sig i akt och inkomma med ärendena fortast möjligt och Riksdagen således bibehålles i sin kontroll- och granskningsrätt. När en sådan framställning inkommer först några år därefter är, såsom jag nyss sade, den ansvarige ministern ofta icke längre kvar i regeringen, och det är nästan lönlöst att framställa en anmärkning, synnerligast som konstitutionsutskottet egentligen aldrig kan leta reda på sådana saker, hvilka därför icke kunna blifva uppdagade, förrän förskottet anmäles till ersättning.

Jag har, såsom jag förut framhållit, vid flera föregående tillfällen förvånat mig däröfver, men nu tycker jag, att man kan säga, att skammen går nära nog på torra landet. Det är därför, som jag velat göra denna lilla erinran, och jag hoppas, att de ämbetsmän och andra, som hafva med sådana saker att göra, för framtiden måtte raska på något mera, ty det bör väl kunna medhinnas att inom en kortare tid än nu ofta sker inkomma till regeringen med anmälan om att medlen äro förbrukade, och jag anser, att om det finnes en något så när ordentlig bokföring hos dessa myndigheter, bör ganska snart efter det penningarna förbrukats anmälan till Kungl. Maj:t kunna göras där- om, att medlen skola ersättas genom framställning till Riksdagen.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd: Herr talman, mina herrar! Ingen kan mer än jag beklaga, att begäran om detta anslag inkommit till Riksdagen först i år och i öfrigt kommit att betunga femte hufvudtiteln, hvilket det icke bort, ty dessa beredskapsåtgärder borde betalats på annat sätt. Det rör utgifter under åren 1904 och 1905. Hvad beträffar anslaget från år 1904, så är det något besynnerligt, att detta ärende icke inkommit förr, och mera besynnerligt än i fråga om det för 1905. Saken är den, att det var en upphandling, som var gjord, och de underordnade myndigheterna voro ovissa om, huruvida utgiften skulle påföras ett visst anslag eller huru den skulle afföras. Slutet blef då, att kostnaderna för sistnämnda beredskapsåtgärd icke kommo att betalas af detta anslag, utan från annat håll. Men innan denna sak var klar- gjord, ansågo myndigheterna sig icke kunna ingå till Kungl. Maj:t med begäran om ersättning. Anslaget för 1905 hör till- sammans med beredskapsåtgärderna 1905 och räkenskaperna blefvo icke afslutade, därför att fartygsredogörelserna inkommo för sent, och på grund af bristen på arbetskrafter — hvilken förut be- tonats — blefvo de icke afslutade förrän 1907. År 1907 ingick emellertid marinförvaltningen till statskontoret med begäran, att medlen skulle ersättas. Då svarade statskontoret i en skrifvelse, som icke kom chefen för sjöförsvarsdepartementet till handa förrän i januari 1908, då Riksdagen redan var samlad, att stats-

*Ang. ersät-
tande af kost-
nader för
beredskaps-
åtgärder.
(Forts.)*

Ang. ersättande af kostnader för beredskapsåtgärder.
(Forts.)

kontoret icke hade medel att betala dessa kostnader, utan hemställde, att de skulle äskas af Riksdagen. Statsverkspropositionen var emellertid då redan aflämnad, och man kunde icke framkomma med begäran om ett så stort anslag till 1908 års Riksdag, utan saken måste uppskjutas på ytterligare ett år.

Detta är orsaken till, att detta ärende blifvit så försenadt. För egen del kan jag icke annat än beklaga, att saken uppskjutits så länge som nu skett, men själf har jag icke någon skuld därtill.

Herr Christiernson: Det måtte vara märkvärdiga personer, som hafva haft hand om denna sak, eller också måste det material, som upphandlats, hafva varit mycket besynnerligt för att det skulle behövas fem år för att man skulle komma till insikt om, på hvilken rubrik det uppköpta materialet skulle bokföras. Det är ju vanligt, att bokslut göres för ett år, och jag har också haft den uppfattningen, att statens böcker fördes på det viset inom de olika verken. När en summa är förbrukad under ett visst år, måste den således komma med i det årets räkenskaper, och därför tycker jag, att det icke skulle erbjuda någon svårighet för de underordnade myndigheterna att inkomma till Kungl. Maj:t med anmälan om att så och så mycket har åtgått och att det bör ersättas på något sätt. Men det kan ju vara möjligt, att det är invecklade förhållanden, att man icke kan komma till ett ordentligt bokslut förrän efter det detsamma borde hafva varit afslutadt. Detta känner jag icke till, men det gifver mig en ännu större anledning att bedja herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet och äfven hans kolleger att se till, att man åtminstone försöker att på något kortare tid taga reda på, huru anslagen skola fördelas, ty annars kunna ju svårigheter uppstå, och det kan uppstå en ren villervalla i statens bokföring, så att man till slut icke vet, huru mycket man har förbrukat utöfver tillgångarna. För öfrigt får jag säga, att då jag i utskottet läste, huru dessa medel användts, så fick jag den uppfattningen, att det var fråga om saker, som till en del borde hafva funnits, och att det var besynnerligt, att beredskapen var så dålig inom marinen, att en hel del af de saker, som uppköpts, då måste uppköpas, ty jag hade annars den uppfattningen, att det borde finnas i marinens förråd.

Herr Thorsson: Herr talman! Med understrykande af hvad den föregående talaren sagt, vill jag framhålla en sak, som afsevärdt bestyrker just hans misstro i detta hänseende, att Riksdagen icke får tillräcklig rätt att granska ifrågavarande anslagsbelopp.

Vi erinra oss ju alla, att det år 1905 var litet märkvärdiga förhållanden, och då ställdes afsevärda belopp till Kungl. Maj:ts

förfogande för vissa ändamål, särskildt i fråga om upphandling
o. s. v.

Jag har på annat ställe fått taga del utaf ett betänkande, som i dessa dagar är afgifvet om flottans upphandling, och där finner jag, att i november månad år 1905 för ett regementes räkning man gjort afsevärda inköp af sängutredningar. För hvilka medel dessa inköp verkstälts är för mig mycket svårt att säga. Men hvad jag tycker är synnerligen anmärkningsvärdt är, att i slutet af oktober eller början af november månad så stora inköp gjorts vid regementet i Vaxholm. Och när man ställer dessa stora inköp, som gjordes *i slutet af 1905*, i samband med den efterbevollning, som Kungl. Maj:t nu begär, får man det intryck, att de medel, som ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande år 1905 på föråret, hade Kungl. Maj:ts marinförvaltning synnerligen brådtom att göra af med på slutet af året. Det synes, som man varit bekymrad öfver att ej penningarna skulle förbrukas. Trots denna till synes rikliga tillgång på medel kommer nu Kungl. Maj:t och begär, att Riksdagen skall bifalla denna efterbevollning för 1905.

*Ang. ersät-
tande af kost-
nader för
beredskaps-
åtgärder.
(Forts.)*

Det är, såsom jag förut sagt, så, att detta icke kan drabba det nuvarande statsrådet, men det måste drabba själfva det system, som på detta sätt sköter om öfverinseendet af uppköp och dylikt.

Statsrådet har som en förmildrande omständighet på dröjsmålet anført, att framställningen från underordnade myndigheter kommit in till Kungl. Maj:t först i januari 1908. Härtill vill jag anmärka, att Kungl. Maj:t icke brukar vara så rädd att slänga in propositioner till Riksdagen, så länge den varar. Det brukar komma hela lastal af propositioner i alla möjliga ting, så att nog kunde man 1908 hafva kommit in med proposition och fått denna sak afklarad då, i stället för att låta den ligga ett år till.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Kammarén biföll utskottets hemställan.

Punkten 32:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 33:o).

Lades till handlingarna.

§ 2.

Härefter föredrogos hvart för sig statsutskottets utlåtanden:

n:o 87, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen, angående ytterligare bidrag till bestridande af kostnaderna för den elfte internationella geologiska koogressens hållande i Stockholm år 1910;

n:o 88, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anvisande af särskildt rekryteringsbidrag för fyl-lande af 1910 års stater;

n:o 89, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anläggande af en elektrisk kraftstation i Oskar-Fredriksborgs fort; och

n:o 90, i inledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående inköp för statsverkets räkning af en officers-kåren vid Smålands artilleriregemente tillhörig marketenteribyggnad vid regementets etablissemang i Jönköping.

Hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 3.

*Ang. ändring
af järnvägs-
styrelsens
bokförings-
system.*

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget Andra Kam-marens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 17, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring af järnvägsstyrelsens bokföringssätt.

Till Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts behandling hade blifvit hänvisad en af herr Crafoord inom kammaren afgifven motion, n:o 11, uti hvilken herrar Svensson i Skyllberg, Åker-man, Odqvist, Branting och Lindqvist instämt och hvari före-slagits, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, om och i hvad mån järnvägssty-relsens bokföringssystem borde ändras.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid afgifvits af herrar *Camitz* och *Crafoord*.

Efter föredragning af utskottets hemställan begärdes ordet af:

Herr Crafoord, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Utskottet yttrar i sitt betänkande angående min motion om för-ändradt bokföringssystem vid statens järnvägar:

»Att den fråga, som genom denna motion bragts under Riksdagens behandling, är af stor betydelse, torde inses af en-

hvar, som närmare känner den omfattning och mångsidighet, förvaltningen vid statens järnvägar numera har, och att det därför är af synnerlig vikt, att bokföringen, på samma gång den är väl afpassad efter organisationsformen, fyller fordringarna på reda och öfverskådlighet.

*Ang. ändring
af järnvägs-
styrelsens
bokförings-
system.
(Forts.)*

Utskottet, som från skilda håll inhämtat upplysningar i förevarande fråga, får såsom sin åsikt uttala, att en ändring af bokföringssystemet i praktisk och tidsenlig riktning väl torde vara önskvärd och af behovet påkallad, hvilket jämväl erkännes i kungl. järnvägsstyrelsens svar å statsrevisorernas anmärkning år 1907 öfver *bristande* bokföring vid centralverkstaden i Örebro, men får tillika betona, att intet bokföringssystem torde kunna lämna full garanti mot eventuella missbruk, hvilka det måste vara en revisionens sak att påvisa.»

I kungl. järnvägsstyrelsens underdåniga berättelse redan år 1906 sid. 22 säger järnvägsstyrelsen:

»I hufvudsakligt syfte att möjliggöra en öfverskådlig jämförelse mellan de före och efter 1907 års lönerreglering till personalen utgående löneförmånerna hafva i tab. 29 under afdelning B sammanställts uppgifter rörande den ordinarie och extra personalen samt dess löneförhållanden under år 1906. Utarbetandet af tabellen har varit förenadt med åtskilliga svårigheter, enär hvarken statens järnvägars bokföring eller aflöningslistor äro uppställda med hänsyn till en statistik af ifrågavarande slag. Tabellen företer, såsom närmare framgår af till densamma fogade anmärkningar, i anledning häraf en del luckor och bristfälligheter.»

Samma sak påpekas igen i 1907 års berättelse och torde väl framdeles komma att upprepas, för så vidt bokföringssystemet ej kommer att blifva ändradt.

De summor, som det här rör sig om, belöpa sig dock till för år 1906 i rundt tal 26 millioner och 1907 33 millioner. Mina herrar! Dessa belopp, som afse rena aflöningar och sålunda framgå ur de primära aflöningslistorna, säger kungl. järnvägsstyrelsen själf, att den icke kan behandla, utan att luckor och bristfälligheter uppstå. Huru många luckor och brister tro herrarna då icke skola förekomma på de bokföringsområden, som behandla kostnadssaker, beroende på sammanställningar af ett flertal primäruppgifter, förvanskade på order af kungl. styrelsen eller distriktsförvaltningarna, såsom exempelvis framvisas i min motion i form af afskrift af dylik skriftväxling.

Under utskottsarbetet har dessutom blifvit klargjort, att ett af Riksdagen beviljad anslag till de elektriska driftförsöken utan någon som helst revisionsanmärkning icke allenast blifvit öfverskridet med 78,000 kronor, såsom framgår af skriftväxlingen, utan därtill med samtliga kostnaderna för aflöning till personal,

Ang. ändring af järnvägsstyrelsens bokförings-system.
 värdet af trafikmateriel, som fortfarande står afställd för dessa försök, lånade lokomotivpannor m. m., hvilka samtliga kostnader icke preciserats utan gått i den allmänna rörelsen. Reflexionerna göra sig själfva!

(Forts.)

Mångsidigheten och den stora omfattningen af statsbanornas olika grenar uppskattas kanske väl högt af utomstående. Denna industri har ju till sin hufvuduppgift helt enkelt ett *transportarbete* af gods och personer. För att möjliggöra detta arbete fordras dessutom nybyggnader, förändringar af byggnader, verkstadsdrift samt en-gros-affär i materiel och förrådsartiklar. Skilj dessa affärer i bokföringen från trafiken och låt *transportarbetet* i böckerna framstå i enkla och ovanskade konton, så är jag öfvertygad om att bokföringen kommer att fylla sitt ändamål genom betydligt förenklade former och ej, såsom nu är fallet, förete en sammanblandning af icke sammanhörande utgiftsposter ur en bokföring, som med fullaste skäl kan kallas för mångskrifveri.

Enligt styrelsens uppgift till utskottet förmenar den sig kunna, genom att i speciella fall föranstalta om särskilda utredningar, få fram önskade kostnader. Att styrelsen med stöd af en sådan erfarenhet finner det dyrbart att framdraga kostnadsresultat är ju lätt förklarligt; och styrelsen söker till och med med stöd häraf försvara sig mot statsrevisorernas anmärkning mot *bristande* bokföring för centralverkstaden i Örebro: »det skulle blifva för dyrbart» att hafva en särskild bokföring för en anläggning med de dimensioner, som denna verkstad har. Då vill jag bemärka, mina herrar, att de penningssummor, som användas vid bokföringen, belöpa sig vid statens järnvägar till en summa af öfver en million kronor om året. Jämför man denna kostnad med kilometerantalet t. ex. på järnvägarna och samma kostnad för kilometerantalet vid Bergslagsbanan, så finner man, att denna järnväg använder en sjättedel af hvad statsbanorna använda för samma ändamål. Det synes däraf framgå, att pengarna icke fattas för att göra denna sak tydlig och klar.

Såsom allmänt direktiv för en bokföring vid statens järnvägar torde gälla, att för det första all nybyggnad, af hvad slag det vara må, föres för sig på samma sätt som vanlig praktisk bokföring för dylika arbeten föres; och tror jag, att t. ex. skånska cementgjuteriets bokföringssystem i detta fall skulle vara någonting för statsbanorna att studera.

För det andra bör verkstadsdriften, som är en hjälpaffär för statsbaneindustrien — transportindustrien — föras alldeles såsom andra moderna verkstäder föra sina kostnader, kanske något modifierade för de speciella fall, som här kunna komma i fråga. All upphandling af förrådseffekter bör föras som en modern en-gros-affär för sina böcker, och jag tror, att det skall lända till reda och ordning i bokföringen för själfva hufvud-

affären, som omfattar utgifter och inkomster för utfördt transportarbete. Bokföringen bör ha en öfverskådlig och sammanträngd form, som sätter ledningen i stånd att när som helst se, hvad de olika omkostnadskontona kräfvä, och dessutom lämnar klart besked om hvad transportaffären ger och hvad den kostar. Man bör sålunda, om taxorna skulle behöfva ändras till förmån för järnvägsförvaltning eller trafikanter, icke göra upp en särskildt för tillfället konstruerad teori som grund för uträkningarna i dessa fall, utan man bör lägga erfarenhet från bokföringen till grund för behöfliga kalkyler.

Utskottet har hänvisat till att revisorerna borde ingripa i fråga om bokföringsåtgärderna. Det är ju alldeles klart och påtagligt, att, då man motionerar om en sådan sak som förändradt bokföringssystem, utredningen i detta fall ganska lätt skall komma i kontakt med revisionen. När man resonerar om hur ett konto är upplagdt och hur den och den utgiften föres, och man finner, att dessa saker icke föras på ett sådant sätt, att de sanningsenliga siffrorna komma fram, ligger det nära till hands att säga, det revisorerna skola göra anmärkning härpå. Mina herrar, statsrevisorernas arbetsbörda torde vara ganska väl känd af oss litet hvar, och jag tror näppeligen, att någon skulle vilja påstå, att den korta arbetstid af två månader, som grundlagen föreskrifver, räcker till för dessa herrar att i detalj granska en sådan affär som statens järnvägars bokföring. Men så säger man, att det ju finnes öfverrevisorer också vid järnvägarne och att väl de skola ha tid att göra detta arbete. Det är mycket riktigt, men de äro ganska nya och äro ännu enligt instruktionen icke skyldiga att aflämna revisionsberättelse. Ser man emellertid efter, hvad den instruktion, som Kungl. Maj:t fastställt för deras arbete, innehåller härom, så finner man mycket riktigt, att öfverrevisorerna skola granska kungl. järnvägsstyrelsens räkenskaper, och naturligtvis hade dessa herrar, åtminstone de, som nu äro öfverrevisorer, icke vågat åtaga sig arbetet med den aflöning, som de ha, under andra förhållanden än att de fäst sig vid att det var järnvägsstyrelsens räkenskaper de skulle granska. Men dessa räkenskaper äro ett sammandrag af distriktens räkenskaper. Vi ha nu efter den nya organisationen fått fem stycken små järnvägsstyrelser här i landet, och hvar och en har sin räkenskapsföring och gör sina affärer, upphandlingar m. m. och har dessutom sina egna förråd hvar och en för sig. Distriktens räkenskaper skickas i extrakt till kungl. järnvägsstyrelsen, och dess räkenskaper bestå sålunda till hufvudsakligaste del af sådana sammandrag.

Skriftväxlingen mellan distriktsförvaltningarna och styrelsen föreligger i en del skrivelser, och jag anser, att det skulle vara ganska betydelsefullt, om något härur komme in i Riksdagens protokoll. De äro icke långa, ty då skulle jag icke vågat taga

Ang. ändring af järnvägsstyrelsens bokföringssystem.
(Forts.)

*Ang. ändring
af järnvägs-
styrelsens
bokförings-
system.
(Forts.)*

fram dem så sent på natten som nu. Så här skrifver bandirektören vid första distriktet å distriktsförvaltningens vägnar: »Till kungl. järnvägsstyrelsen. Med hänvisning till kungl. styrelsens skrifvelse den 3 november 1905 rörande utförande vid Värtan af de arbeten, som finnas omförmälda i den mellan kungl. styrelsen och Stockholms stads drätselnämnd träffade öfverenskomelsen af den 24 och 27 oktober 1905, får distriktsförvaltningen vördsamt meddela, att å littera D6 och arbetsnummer 685 blifvit affördt kronor 240,000, hvaraf kronor 151,108: 67 utgöras af omkostnader för kranarnes anskaffning, tullafgifter och belysningsinstallation och kronor 88,891: 33 utgöras af omkostnader för anläggande af kranspåren.

Då emellertid hela kostnaden för anläggning af ifrågavarande kranspår belöpt sig till kronor 103,990: 40, har det tillgängliga anslaget öfverskridits med kronor 15,099: 07, och får distriktsförvaltningen därför anhålla, att kungl. styrelsen måtte bestämma, huru detta belopp skall ur räkenskaperna afföras.

Beträffande öfriga i den först nämnda skrifvelsen omförmälda arbeten, får distriktsförvaltningen meddela, att flyttningen af de gamla ångkranarne med tillhörande kranspår dragit en kostnad af kronor 773: 10 samt att den bokförda kostnaden för kolkranarnas uppsättning uppgår till kronor 58,120: 86, enligt härhos bifogad specifikation, och får distriktsförvaltningen vördsamt anhålla om kungl. styrelsens beslut rörande afförande ur räkenskaperna af dessa båda belopp.

Arbetena med ändring af spårsystemet å kolpiren samt uppsättande af elektriska förhållningsspel är ännu icke färdigt, hvarför distriktsförvaltningen ännu icke kan uppgifva kostnaden därför. Stockholm den 31 december 1907. På distriktsförvaltningens vägnar: A. Wiberg, L. H. Gyllenhaal.»

På denna skrifvelse svarar styrelsen efter beslut af öfverdirektör Klemming, byrådirektör Smitt och byrådirektör Virgin följande: »På anmälan från distriktsförvaltningen vid I distriktet, att föreskrift saknades om afförandet af vissa balanserade kostnader för anordnandet af den nya kollossnings- och upplagsplatsen vid Värtan, som uppgifvits i distriktsförvaltningens skrifvelse den 31 december 1907, beslöt styrelsen, att beloppet kronor 15,099: 07, som nedlagts å förstärkning af kajen, och beloppet kronor 58,120: 86, som nedlagts i kostnader för kranuppsättning och därmed i samband stående arbeten, skulle afföras å litt. B17». — Litt. B17 afser förändringar af byggnader och anläggningar, och således komma en del byggnader, som förut hade blifvit påförda en liten summa under en utgiftspost, som kallas »förändringar», att framstå i böckerna med ett annat värde, tack vare att Riksdagens anslag 240,000 kronor till kolkranarna icke räckt till.

Herrarne förstå, att ett sådant system för bokföringen måste leda till att uppgifterna icke bli sanningsenliga. Hvad tjänar det då till att ha en massa personer, som skriva räkenskapsböcker, och att trycka stora statistiker, som kosta mycket pengar, när dessas uppgifter icke äro baserade på verkliga fakta? Då kan man hellre spara in hela utgiften härför.

Ang. ändring af järnvägsstyrelsens bokförings-system.
(Forts.)

Det utväxlas dessutom andra skrivelser. Det är icke blott järnvägsstyrelsen, som skriver till distriktsförvaltningarna, att böckerna skola föras så och så. Systemet har blifvit auktoriseradt af styrelsen, och de underlydande göra på alldeles samma sätt som den, om det fattas dem några hundra eller tusen kronor. Jag vill här blott omnämna ett exempel, som rör sig om ett belopp af 787 kronor. En baningenjör Gyllenkrok skriver till förrådet och föreslår, att bristen afföres på det eller det sättet och avslutar sitt bref sålunda: »Men kanske ni har ändå fördelaktigare och bättre sätt att föreslå».

Af det anförda framgår oförtydligt, att systemet är oriktigt, och då vi dessutom veta, att statsbaneindustrien är landets förnämsta industri och att den kräft anslag å kolossala summor och upptagandet af ganska betydande lånebelopp, så må det icke förtänkas, att, när resultatet, såsom det nu visat sig, är sådant, att skillnaden mellan utgifter och inkomster icke tillnärmelsevis räcker för att betala räntorna på en del af anläggningarna, folk börja fundera på om det icke är på något vis galet ställt.

Det är en annan sak, som också är rätt märklig och som framgår af distriktsbokföringen. Jag har roat mig med att taga en afskrift af det så kallade regleringskontot, och jag ber att få bifoga det till kammarens protokoll. Det upptages i arbetsnummer 618 för år 1908, men jag vill vid denna nattens sena timme blott anföra ett enda exempel; de öfriga gå i samma stil och afse endast andra poster, oljor, gardintyg m. m. Kol-förrådet skulle enligt böckerna innehålla kol för 1,294,701 kronor 8 öre. Så inventerades detta förråd och värdesattes enligt järnvägsstyrelsens enhetsprisorder. — Sådana order innehålla en fingerad prissättning å effekterna för erhållande af så kallade enhetspris lika öfver hela landet, en anordning, som kan för-svaras ur statistisk synpunkt, men som i hvarje fall icke bör öfverlämnas såsom redskap åt underlydande att samtidigt där-med reglera bristerna. — Vid uträkningen befanns det, att kol-behållningen var värd 1,093,701 kronor 8 öre. Bristen utgjorde sålunda 201,000 kronor. Nåväl, hela kolbehållningen rekvirerades ut, och sedan skrefs en faktura på tredje distriktet, som enligt uppgifter, hvilka jag fått, skulle haft öfverskott på kol. Fakturan skrefs på 201,000 kronor, och detta belopp adderades till det belopp, hvartill kolförrådet verkligen värderats, och då stämde naturligtvis det hela. När bristen adderas till hvad som

Ang. ändring af järnvägsstyrelsens bokförings-system. finnes, då stämmer det tydligtvis i hufvudboken! Jag har funderat öfver, hvarför utgifterna skola föras på det viset, men jag har icke kunnat finna någon rimlig anledning därtill.

(Forts.)

Af hvad jag anfört skulle man möjligen kunna förutsätta, att det verkligen vore lämpligt att göra en omläggning af statens järnvägars bokföringssystem, hvilket också utskottet i sin motivering ganska oförtydbart erkänt, men utskottet har fäst sig speciellt vid att kungl. järnvägsstyrelsen har, under det utskottet arbetat med en utredning af denna fråga, skriftligen till utskottet anmält, att kungl. järnvägsstyrelsen håller på med att omlägga statens järnvägars bokföringssystem, att detta står på dagordningen och att förberedande arbeten äro vidtagna. Jag har förfrågat mig om hur denna sak låg, och fick då den upplysningen, att år 1906 hade tillsatts en så kallad littereringskommitté, det vill säga en kommitté, som skulle granska, huruvida de olika kontona i bokföringen borde placeras om eller om bokföringen på annat sätt skulle omändras. Det arbete, som sålunda ålåg kommittén, gällde en ganska viktig detalj i bokföringen, ty det är på den, som hela öfverskådligheten hvilat. Kommittén hade ett konstituerande sammanträde, men sedan dess har den, mig veterligen, icke hållit något sammanträde. Efter det jag inlämnat min motion till Riksdagens Andra Kammare, har tillsatts en ny kommitté, som kallas förrådskommittén. Huruvida den hunnit med att göra någonting eller ej, kan jag icke lämna upplysning om, men jag tror dock, att dess arbetsprodukt näppe-ligen hunnit bli så synnerligen stor och nog kommer att låta vänta på sig.

Alla äro sålunda, som utskottet säger, öfverens om att en förändring af järnvägsstyrelsens bokföring bör göras. Om denna förändring skall företagas på initiativ af statsrevisorerna, af kam-marrätten eller öfverrevisorerna eller på initiativ af en enskild motionär och däraf föranledd skrifvelse till Kungl. Maj:t, är ju tämligen likgiltigt. Hufvudsaken är, att det blir någonting gjort, ty att någonting behöfver göras i nu förevarande af-seende, därom synas ju alla vara ense. Hvad initiativet från statsrevisorerna beträffar, förefaller det mig väl mycket begärdt, att dessa herrar skola jämte allt det arbete, som i öfrigt åligger dem, betungas med att lägga ned extra arbete för att utreda, huruvida och i hvilken mån järnvägsstyrelsens räkenskaper böra ändras. Hvad öfverrevisorerna beträffar, faller, såsom jag förut nämnt, deras arbete till följd af innehållet i den för dem gäl-lande kungl. instruktionen utom i extra speciella fall under ru-briken revision af »järnvägsstyrelsens räkenskaper». Detta inne-bär, att man icke kan begära, att dessa herrar skola bege sig bort till distrikten uti de olika landsändarne här i Sverige och studera deras räkenskaper. Således bortfaller det initiativ, som från det hållet vore att vänta. Nu säger kungl. järnvägsstyrelsen,

att den skall själf taga initiativ uti frågan, men jag tror att jag får rätt, om jag säger: Mina herrar, det vore klokast om Riksdagen bestämde sig för en skrifvelse i ämnet. Det vore icke någon dyrbar affär. Kungl. Maj:t kunde ju föranstalta en utredning af frågan, en utredning, som skulle blifva fullt fristående och icke vara på något sätt beroende af kungl. järnvägsstyrelsen. Man skulle där arbeta under fria former, om jag så må uttrycka mig. Kommitténs medlemmar skulle icke ha några förutfattade åsikter eller vara uti sina beslut bundna af hänsyn till gammal praxis. Resultatet af en sådan utredning komme naturligtvis att blifva underställt kungl. järnvägsstyrelsen, som då finge yttra sig däröfver. Kungl. Maj:t skulle på det sättet blifva i tillfälle att se och bedöma, huru saken i verkligheten ligger.

*Ang. ändring
af järnvägs-
styrelsens
bokförings-
system.
(Forts.)*

Hvad jag nu påpekat som felaktigt förda poster gäller ju detaljer; det är småsaker, som järnvägsstyrelsen icke alls anser betydelsefulla. Men genom en mångfald af dylika fel blir ju det hela rätt betydligt snedvridet. Jag har icke hunnit att gå igenom allt, hvad som hör till denna fråga, ja, icke ens en milliondel däraf; men af hvad jag sett har klart och tydligt framgått, att öfverskådligheten saknas, att det absoluta kraf, som hvarje affärsman bör ställa på sin bokföring, att han af densamma skall kunna tydligt se, om affären bär sig eller ej, hvilka grenar af affären som äro förlustbringande och hvilka som böra ytterligare utvecklas, icke är tillgodosedt o. s. v. Om bokföringen är så lagd, att man af densamma kan få tydligt och klart besked i nu nämnda afseenden, då kan nog äfven, såsom herrarne väl torde förstå, en massa besparingar göras i fråga om ett företag, som konsumerar 50,000,000 kronor om året. Att få allting där på sin rätta plats, så att ingenting förslösas och slarvas bort, är ju icke någon lätt sak, det är ju alldeles gifvet. Där fordras den allra skarpaste kontroll i fråga om bokföringen. Men nu är kontrollen sådan, att bokföringen i distrikten aldrig kontrolleras af den revision, som äger rum i kungl. järnvägsstyrelsen, som endast omfattar siffergranskning. Man har visserligen där ett särskildt revisionskontor — det ser ganska bra ut, när man läser dess namn på dörren — men dess arbete består egentligen i att granska fakturor och se efter, att dessa äro i öfverensstämmelse med lämnade anbud; den har således ingenting att skaffa med distriktens bokföringssystem. I dessa senare kan man föra in en post antingen här eller där, hur man vill, och då sedan dessa räkenskaper bilda stommen till de utdrag, som vi finna i järnvägsstyrelsens räkenskaper, kan enhvar förstå, att det härvidlag icke är riktigt väl beställt, utan att en omläggning af bokföringen bör ske.

Af hvad jag sålunda anfört framgår tydligt, att risken icke bör vara stor att gå in till Kungl. Maj:t med en skrifvelse om

Ang. ändring af järnvägsstyrelsens bokförings-system.
(Forts.) att en utredning må komma till stånd, huruvida bokförings-systemet vid statens järnvägar bör omändras. Jag är alldeles öfvertygad om att Kungl. Maj:t i detta fall också tager hänsyn till att utredningen blir verkställd af utomstående personer, som icke äro bundna af förutfattade åsikter och af hänsyn till gammal praxis. Jag tror, att frågan kommer att ganska mycket vinna därpå. Det är därför, som jag, ehuru jag för öfrigt kan instämma i nästan allt hvad utskottet här i sitt utlåtande anført, dock måste reservera mig mot klämman och, herr talman, yrka bifall till min motion.

Herr Camitz: Herr talman, mina herrar! Jag har reserverat mig mot vissa delar af detta utskottsutlåtandes motivering och ber att med anledning därpå få i största korthet yttra några ord.

Utskottet har, såsom herrarne finna, afstyrkt motionen, men då man läser detta utlåtande, får man ovillkorligen den uppfattningen, att mycket goda skäl egentligen föreligga att tillstyrka bifall till densamma samt att enda anledningen till utskottets afstyrkande hemställan varit den omständigheten, att järnvägsstyrelsen förklarar, att en tidsenlig förändring af bokföringssystemet vid statens järnvägar står på dagordningen. Jag ber dock att få upplysa kammaren om att så icke var förhållandet, ty hvarken de skäl, som motionären anført, eller de af utskottet inhämtade upplysningarna i denna sak hafva gifvit vid handen, att någon förändring af bokföringen vid statens järnvägar är af behovet påkallad. De af motionären angifna skälen hafva vid närmare skärskådande visat sig vara dels oriktiga, dels vilseledande och icke hörande till saken. Detta om motiveringen i allmänhet.

På sid. 2 i andra stycket af utskottets utlåtande står: »Järnvägsstyrelsens svar å statsrevisorernas anmärkning år 1907 öfver bristande bokföring vid centralverkstaden i Örebro — — —». Det är mot ordet bristande, som jag vill inlägga min reservation. Den, som rätt läser denna statsrevisorernas anmärkning, finner ovillkorligen, att det icke är bristande bokföring, utan att det är den omständigheten, att icke särskild bokföring skett vid verkstaden i fråga, som gifvit anledning till anmärkningen.

Jag har intet vidare att andraga, utan anhåller endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet närmast för att söka i någon mån förtaga det intryck, som, enligt hvad jag tyckte mig finna, motionärens anförande här gjorde, att nämligen utskottet icke skulle ha tillräckligt beaktat den sak, som han här fört på tal och för hvilken han så lifligt och starkt ställt sig i bräschen, och hvarpå han, såvidt jag kunnat fatta, äfven ämnar att under den närmaste

framtiden nedlägga en stor del af sina krafter. Det är en mycket stor uppgift, som motionären här tagit sig före, då han nu vill söka komma till tals med en så byråkratisk institution som järnvägsstyrelsen och i fråga om den få en viss rättelse till stånd. Jag tror emellertid, att motionären bör söka att i någon mån begränsa sin uppgift, han har nog låtit motionen från början omfatta alltför mycket.

Ang. ändring af järnvägsstyrelsens bokförings-system.
(Forts.)

Frågan sönderfaller egentligen, enligt min uppfattning, i tre delar: det rent tekniska i statens järnvägars bokföring, tillämpningen däraf och själfva statistikfrågan.

Hvad det tekniska beträffar, har utskottet icke förnekat — och det skulle ju icke vara fullt klokt att vilja förneka det — att ett bokföringssystem, som i sina hufvuddrag daterar sig så långt tillbaka som sedan år 1862, ej kan till alla delar sägas stå på höjden af hvad den från då till nu så ökade trafiken vid statens järnvägar fordrar. Det är ett faktum, att vid banor, som måhända mest drifvas mera affärsmässigt, än hvad hitintills varit fallet med statens järnvägar, har man tillämpat andra modernare bokföringssystem än vid statens järnvägar. Utskottet har emellertid icke velat föregripa den kommitté, som arbetar på att utfinna det ur rent teknisk synpunkt lämpligaste och bästa bokföringssystemet, ett system, som kan gifva en öfverskådlig blick öfver huru järnvägarnas finansiella ställning är tid efter annan.

Men så kommer själfva tillämpningen af systemet. Huru-dant ett bokföringssystem än är rent tekniskt sedt, gäller det dock, huru det tillämpas. Jag tror, att till och med om man får det mest utvecklade och mest moderna bokföringssystem vid statens järnvägar, blir det och måste det själfallet blifva en revisionens sak att öfvervaka, huru systemet tillämpas. Det faktum, att man icke alltid och på alla punkter använt just det mest öfverskådliga bokföringssättet, har icke för utskottet bestridits. Vid vissa anläggningar har det för desamma afsedda anslaget öfverskridits, men bristen har blifvit transporterad öfver på en annan post, ett annat konto, som medfört, att det icke med önskvärd tydlighet framgått; hvilka kostnader de olika anläggningarna dragit. Det blir ju under sådana omständigheter en revisionens sak att se till, att sådant icke får förekomma. Visserligen underlättas revisionen af att systemet är smidigt och anpassbart, och själfallet är, att för en sådan institution som statens järnvägar, som är så ofantligt förgrenad, och där arbetet måste fördelas på en massa områden och sammanhållas i en gemensam hufvudpunkt, ett efter förhållandena afpassadt system bör användas, för att man skall kunna ernå full effektivitet. Sedan kommer statistiken, som skall åstadkomma öfverskådlighe af allt, som sammanhänger med statens järnvägars trafik, och de

*Ang. ändring
af järnvägs-
styrelsens
bokförings-
system.
(Forts.)*

blir, enligt min uppfattning, en sak som får ordnas på sitt särskilda sätt, så att statistiken blir fullt tillfredsställande. Vill motionären fortfarande ägna sina krafter häråt, så lyckönskar jag och ansluter mig till honom och uppmanar honom lifligt att göra detta, ty det är en betydelsefull sak.

Järnvägarnas ekonomi är för tillfället icke sådan som den tidigare varit, då man kunde leverera till statsverket millionerna i större mångfald än nu, och då är det klart, att alla åtgärder måste vidtagas för att i första hand undersöka, hvarpå detta kan bero. För landet i sin helhet och för statens järnvägar är denna fråga af den mest vidtomfattande betydelse. Men den måste uppdelas, och man får taga en del i sänder, eljest kommer man icke till rätta med den.

Det förnämsta skälet, hvarför utskottet efter det myckna arbete, som det nedlagt på denna sak, icke kunnat komma till något resultat, har varit, att saken varit för vidtomfattande för att man skulle kunna ernå en öfverblick af denna fråga, så att man kunde erhålla ett helhetsintryck. Därför har utlåandet icke kunnat gå i den af motionären önskade riktningen, särskildt då därtill kommer, att, som vi veta och jag förut anfört, en kommitté arbetar på detta område. Man måste naturligtvis hålla ögonen på kommittén, att den i en snar framtid kommer till ett tillfredsställande resultat i den uppgift den har sig förelagd, så att de olägenheter och faror, som vidlåda det nuvarande systemet, blifva afvärdade för framtiden genom ett bättre bokföringssystem. Och vidare måste det för framtiden blifva Riksdagens sak, att, om den anser att det är nödvändigt, att i större utsträckning, än nu kan ske, kontroll och revision utöfvas öfver järnvägarnas finanser, de utvägar sökas och tillgripas, som behövas för att man skall kunna utöfva denna af behovet framkallade noggrannare revision af bokföringen.

Herr Crafoord: Herr talman! Jag vill endast med ett par ord bemöta den ärade vice ordföranden i utskottet, då han säger, att en del af mina uppgifter skulle varit vilseledande. Ja, mina herrar, mina uppgifter äro hämtade ur kungl. järnvägens böcker och papper, och jag kan sålunda icke rå för, om de skulle vara något vilseledande, ty detta är, som jag framhållit och sökt förklara för herrarne, ett mycket inveckladt maskineri, som det sannerligen icke är så lätt att få reda i, och det är ju för att söka åstadkomma en sådan reda, som motionen kommit till.

Talaren på stockholmsbanken gjorde en välvillig resumé af frågan i dess helhet. Men, mina herrar, frågan gäller en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förändradt bokföringssystem vid statens järnvägar. När denna utredning blir gjord, då uppstår den andra frågan, huru man skall ställa det med hänsyn

till statistiken och huru revisionen skall ordnas, och detta är jämförelsevis enkla och lätta saker att reda upp. Jag har icke i min motion yrkat på något bestämdt system, hvarefter en omläggning af statistiken skulle företagas, jag har endast sagt, att jag trodde, att det skulle vara för herrar ledamöter af Riksdagen angenämt att kunna på ett enkelt sätt se, huru de olika kostnaderna för statens järnvägar grafiskt kunna framställas, och därför har jag i exempel visat, huru en uppställning från ordentlig bokföring skulle kunna göras i grafisk form och vidfogat motionen exempel därpå. Jag har velat ernå en skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande en utredning, verkställd af utomstående personer, som kunna uttala sig fritt i dessa saker, och detta kommer jag också att hålla på.

Ang. ändring af järnvägsstyrelsens bokförings-system.
(Forts.)

Herr Berglund: Herr talman, mina herrar! Herr Crafoord yttrade, att meningen med hans motion varit åstadkommandet af en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i motionens syfte. Men då man kommer med ett sådant förslag, brukar man väl precisera, i hvilken riktning och på hvad sätt man önskar ändring och icke endast komma med en allmän synpunkt.

Det är alldeles tydligt, att en förbättring af bokföringssättet är önskvärd, därtill nekar ingen. Men herr Crafoord har sannernligen icke angifvit något direktiv i detta afseende.

Vi ha inom utskottet arbetat och sökt lösa frågan. Utskottet har på få motioner nedlagt så mycket arbete som på denna och ansträngt sig att komma till det resultat, som herr Crafoord önskat. Men han har själf därvidlag ej angifvit något slags riktning, utan endast allmänna synpunkter.

Herr Crafoord säger här, att de upplysningar, utskottets vice ordförande lämnat, skulle vara vilseledande. Nej, det är herr Crafoord, som missförstått denna littereringstabell. Han säger bland annat därvid, att belysning förekommer på 9 olika ställen, men herr Crafoord har tagit miste på belysning och belysningsledning, hvilka äro två skilda saker. Det förhåller sig på följande sätt. På maskinafdelningen finnes det öfver 100 olika littera eller konton. Herr Crafoord vill ha reda på hvad belysningen vid Tomtebodas station kostar. Därom kan han ej få upplysning i det sammandrag, järnvägsstyrelsen hvarje år utger. Men anse herrarne det rimligt att begära uppgift i detta afseende för hvarje liten station eller för hvarje verkstad? Man måste sammanföra uppvärmning, belysning och renhållning till en post. Herr Crafoord vill slå sönder denna i tre. Vid de enskilda järnvägarna söker man i stället sammanföra. Belysningsledningen i och uuderhållet af en verkstad höra ihop, ty det är klart, att redovisningen för belysningsledningen bör sammanföras med

Ang. ändring af järnvägsstyrelsens bokförings-system.
(Forts.)

redovisningen för det hus, i hvilket den är inledd. Herr Crafoord sade äfven, att man beträffande en industriell drift, kolbrikett-tillverkningen i Elmhult, sammanblandar själfva fabriktionskostnaden med underhållet af förrådsbyggnader m. m. Nej, så är det icke; byggnaders underhåll är en sak och tillverkningen en annan, och föras härför skilda konton.

Det som nämnts beträffande elektriska driftförsöken är riktigt. De ha öfverskridits med något öfver 78,000 kronor, som här uppgifvits, men vi få märka hur detta kommit sig. Förutom en del inventarier hade äfven härför inköpts elektriska lokomotiv. Nu uppstår en fråga. Kronor 78,000 äro öfverförbrukade, men vi ha en del inventarier, hur bör man handla i detta fall? Skall man sälja dessa lokomotiv, slumpa bort dem för att kunna såvidt som möjligt täcka denna brist, eller hur skall man bära sig åt? Nu synes man i järnvägsstyrelsen ha handlat på det sättet, att man icke velat sälja inventarierna. Jag är ej tillräckligt kunnig på detta område, så att jag kan säga, huru man i detta fall rätteligen bör förfara med bokföringen, men jag föreställer mig, att när jag vet, att dessa inventarier i framtiden skola användas, är det riktigare att försöka spara på dem än realisera dem.

Jag vill därmed icke förneka, att det är både nyttigt och nödvändigt att få ett nytt och bättre bokföringssätt, och jag tror, att om icke herr Crafoords motion haft någon annan nytta, har den dock bragt saken på tal. Men när herr Crafoord icke angifvit någon bestämd riktning för sitt reformförslag och man ej heller förväntat, att utskottet skulle sitta inne med en sådan sakkunskap, att det kan peka på och säga, att så och så skall saken tagas, och då det vidare bör vara en revisionens sak att säga: »Här är ett fel, här är en brist», tror jag, att vi under förhandenvarande förhållanden, trots att man kan hysa sympatier för herr Crafoords tanke, i utskottet varit fullt berättigade att på angifna skäl yrka afslag, hvarom jag ber att få hemställa.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr vice talmannen framställde propositioner å de därunder framkomna yrkandena, och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogos hvart efter annat Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 4, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sofplatser för tredje klassens passagerare å statens järnvägar; och

n:o 5, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för arbetssökande att i vissa fall färdas för nedsatt pris eller kostnadsfritt till ort, där anvisning å arbete erhållits.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen besluten genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 5.

Herr *Kvarnzelius* aflämnade en motion, n:o 243, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående fördelning af de medel, som komma att under år 1909 och 1910 afsättas till främjande af nykterhet och motverkande af dryckenskapens följder.

Denna motion blef på begäran lagd på bordet.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande n:o 4, i anledning af väckt motion om sammansättningen och sättet för val af Riksdagens utskott;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

n:o 91, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om reglering af löneförhållandena m. m. vid kontroll- och justeringsstyrelsen;

n:o 92, i anledning af väckta motioner om beviljande af statslån för anläggning af den så kallade Ostkustbanan; och

n:o 93, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående godkännande af postverkets utgiftsstaten för år 1910 m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 18, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af 1, 3, 8 och 52 §§ i förordningen den 18 september 1908 angående stämpelafgiften;

n:o 19, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af 1 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelafgift vid köp och byte af fondpapper;

n:o 20, i anledning af väckt motion om en extra inkomstskatt för år 1910 å inkomster af 25,000 kronor och därutöver;

n:o 21, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse af vissa paragrafer i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrifningen m. m. äfvensom en i ämnet väckt motion;

lagutskottets utlåtande n:o 44, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 10, 11, 12 och 13 §§ i lagen om handräckning åt utländsk domstol den 6 mars 1899 samt till lag angående ändrad lydelse af 2 och 3 §§ i lagen om verkställighet i visst fall af utländsk domstols beslut den 6 mars 1899;

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 20, angående herr Räfs motion om rätt för medlemmar af svenska kyrkan att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen i folkskolor och allmänna läroverk;

Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 21, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lättnader för sjöfolket med afseende å tiden för fullgörande af värnplikten;

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 22, i anledning af herr Lindleys motion, n:o 195, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vidsträcktare användande af lägre tjänstemän och betjante vid tullverket i högre befattningar;

Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 23, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förbud mot tillverkning för export af smör med en vattenhalt, öfverstigande 16 procent; samt

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 24, angående herr Palmes motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande ökade möjligheter för underofficerare inom hären och flottan att vinna officersbefordran.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Johanson* i Mossebo under 2 dagar fr. o. m. den 20 april,
» *Ström* i Transtrand » 4 » » 19 » .

Kammarens ledamöter åtskildes häruppå kl. 11,50 e. m.

In fidem

Per Cronvall.
